Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 18 (9700) | 1975 чылдың январь 22, среда | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

„САЛЮТ-4“: ШИНЧИЛЕЛИН УЛАМЧЫЛАВЫШААН

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТӨП. (СЭТА). Январь 20-де Москваныы-биле 14 шакта орбита ужудуушкунунуң эртем станциязы «Салют-4» Черни 400 долганган. Ол долганыышкынарының 130-ин экипажтыг эрттирген.

Станцияга ажылдаарының сески болгаш тоску хүннериниң ужудуушкун программазын күүседип чораан, Алексей Губарев биле Георгий Гречко эвлешкилиг эртем-техниктиг шинчилел шенделерин эрттирген. Рентген телескоптарының бирээзиниң дузазы-биле бөлүк Вега сылдыстарының эң чаа бирээзиниң чаеты бергениниң артыш калган бузундуларының херел байдалын шинчилээн. Экипаж командири ынчан октаргай делгеминге станцияның угланыышкынын чигелеп, бортинженер телескопту ажылдадырын башкарып чораан. Ийиги телескоптуң дузазы-биле түүл-бүрү спектрлиг болгаш күштүг рентген хереддери чырып турар эвээн хей дөстер дугайында барымдаалар алдынган.

Космонавтылар станцияга тургускан чингир-кызыл өнүг херел көөр телескоп-спектрометриниң дузазы-биле Черниң чингир-кызыл херелин шинчилээш, өөренип көрген. Алдынган информацияны атмосфераның чылыырының, анда суг бузуунуң болгаш өске-даа холуксаа будумелдериниң тараар чылдагаанын улам ынай шинчилеп көөрүнге ажыглаар.

Экипаж техниктиг шенделдер программазын ёзугаар сайзырангай оптика приборларын ажыглаары-биле капсырлаштыр боду баш миннип ужудуушкун кылырының чепсек-хереклерин ажылдадырын болгаш оларны ажыглаарын эдиктирерин уламчылаан.

Телеметрия барымдааларын болгаш экипажтың дыңнадыгларын ёзугаар алырга, станцияда тургускан системалар чогумчалыг ажылдап чоруур. Эштер Губарев биле Гречконуң байдалы эки.

«Салют-4» станция-биле ужудуушкун кылыры үргүлчүлевишаан.

СЭКП ТЫВА ОБКОМУНУҢ IV ПЛЕНУМУНУҢ ДУГАЙЫНДА ИНФОРМАСТЫГ ДЫҢНАДЫГ

Дүүн Кызылда Политиктиг чырыдыышкын бажыңга Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Тыва область комитединиң IV пленуму болуп эрткен. Ону партия Тыва обкомунуң бирги секретары эш **Г. Ч. Ширшин** ажыткан.

«СЭКП Төп Комитединиң декабрь (1974 чыл) Пленумунуң ажылының түүнелериниң болгаш партияның область организациязының сорулгаларының дугайында» айтырыгны пленумга чугаалашкан. Ол дугайында илеткелди СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары эш **Г. Ч. Ширшин** кылган.

Пленумга чугаалашкан айтырыгның талазы-биле: СЭКП Кызыл хооркомунуң бирги секретары эш **В. Б. Добромыслов**, «Тыва кобальт» комбинаттың директору эш **А. И. Ванжа**, СЭКП Эрзин райкомунуң бирги секретары эш **А. Ч. Монгуш**, Совхозтарның бүдүрүлге каттыжыышкынының начальниги эш **А. Г. Лавриненко**, СЭКП Бай-Тайга райкомунуң бирги секретары эш **Д. С. Данзын-оол**, «Сүт-Хөл» совхозта партком секретары эш **В. Ш. Сат**, республиканың чоннуң амыдырал хандырылга министри эш **С. К. Буянды**, Каа-Хемде «Тиилелге» колхозтуң даргазы эш **В. М. Рыжов**, СЭКП Бии-Хем райкомунуң бирги секретары эш **В. М. Евтешин**, «Тыва даг-дүгү» тудуг эргелелинде партком секретары эш **В. А. Бакулин**, СЭКП Тожу райкомунуң бирги секретары эш **С. К. Орус-оол**, «Торгалыг» совхозтуң директору эш **С. Ч. Седен**, «Тыва тудуг» трестиң эргелекчизи эш **Ч. Б. Ондар** санал берген.

Партияның Тыва область комитединиң пленумунуң хүлээп алган доктаалында СЭКП-ниң ленинчи иштики болгаш даштыкы политиказын, СЭКП ТК-ның декабрь (1974 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин, Пленумга партия Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айытынган политиктиг түүнелдерни болгаш практиктиг сорулгаларны бүрүн долузу-биле деткип, үүлдүгзүнүмүшаан, оларны ажыл-чорудулгага хажык чок удуртулга база дайынчы программа кылдыр хүлээп ап, күүседириниң дугайын айыткан. Оон-биле холбаштыр ында тоску беш чыллың доозукчу чылының онаалдаларын хуусаа бетинде чедишкиннинг күүседиринче ажылчы чоннарның күжүн мобилизастаар талазы-биле партия организацияларының партийжи-политиктиг болгаш организакчы ажылының сорулгаларын тодараткан.

Партия Төп Комитединиң декабрь Пленумунуң шиитпирлерин удуртулга болдургаш, тоску беш чылдың планныг сорулгаларын чедишкиннинг күүседир. СЭКП-ниң XXV съездизин чаа-чаа күш-ажылчы чедишкиннер-биле уткуур дээш республиканың бүгү коммунистери, ажылчы чоннары бүгү күштерин болгаш аргаларын харам чокка бээр дээрзинге пленумнуң киржикчилери быжыг бүзүрелин илереткен.

• • •

Пленумнуң сөөлүнде республиканың партия ажыл-агый-активинин хуралынга Тыва АССР-ниң ажылчы чоннарының 1975 чылда социалистиг хүлээлгелерин хүлээп алган.

1975: БЕШ ЧЫЛДЫҢ ДООЗУКЧУ ЧЫЛЫ

Септекчилерниң хүлээлгези

Тодарадыкчы дөртү чылда Кызыл-Мажалыкта «Сельхозтехника» салбырының механизаторлары өки ажылдаан. Ол коллектив чылда 611 муң рубльдиг продукциязын сайгарар планын 627 муң рубль кылдыр күүседкен. 1973 чыл-биле деңнээрге 103 муң рубль хөй. Пландан ажыр 4 тракторну, 3 комбайнны, 23 моторну септээн. Ында токарь Степан Мамышевтиң, одалга аппаратураларының слесарь Саая Шойдаңның, слесарь-моторист Моңгуш Семис-оолдуң болгаш өскеда септекчилерниң киргген үлүү хой. Олар хүн нормазын 120—125 хуу күүседип келгеннер.

Партияга, совет улуска СЭКП Төп Комитединиң Кыйгырыын чолаачылар, механизаторлар, септекчилер улуг сеткил ханыышкын-биле уткаан болгаш ону коллективтиг бүдүрүлге хуралынга бедик көдүрлүүшкүн-биле танышкан. Анаа сорук киргеш, «Сельхозтехника» салбырының бүгү ажыл-ишчилери доозукчу чылда алганы план улуг-даа болза, ону декабрь 25-те бүрүн күүседирин шиитпирлээннер. Пландан ажыр 2 муң рубльдиг продукциязын, 8 муң рубльдиг бараанын сайгарар сорулганы салганнар. Ажылчын мергежилге 5 кижини белеткээр. Ол ышкаш 25 тонна чижегле́п алган кывар, чаар материалды, 7 муң киловатт-шак электроэнергияны, 14 комплект автодүүйларны камнап алырын хүлээнген.

Ам мастерскаларның ажылчыншары зопаның ажыл-агыйларының машина-трактор парыгын апрель 1-ге чедир часкы хову ажылдарын эрттиреринге таарыштыр белеткеп алыр дээш күжеениишкиннинг ажылдап турар.

И. ОЛДЫРЕВ.

ХОРАМЧА ЧОК

Чөөн-Хемчик районунуң «Искра» колхозунун хою төрүн турар. Ында ам 1600 хураган менди камгалап алдынган.

Хойжу Моңгуш Хуралоолда 220, Сат Шойда 174, Ооржак Доржуда 200 хураган менди доругун турар. Кадарчы бүрүзүнде сакманщиктер бар. Олар хойжуларга улуг дузаны чедирип турар.

Хой оолдаашкынының үезинде колхозтун специалистери кодан бүрүзүнге барып, мал аарыгларының дугайында лекцияларны номчуп чоруп турар.

Колхоз баштаар чери хойжуларның амыдырал-чурталгазын өки хандырган.

К. БАЛДАҢ.

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның 1975 чылдың улус ажыл-агый планын хуусаазындан эрте күүседири база тосну беш чылды чедишкиннинг доозары дээш үлетпүр, тудуг, транспорт ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының дугайында доктаалын арыглал фабриказында Монгуш Кылын-оолга удурткан ийиги эзлчээ танышкаш, тоску беш чылдың доозукчу чылында чаа хүлээнгени алган.

Комсомолчу аныяктарның бо эзлчээ эрткен тодарадыкчы чылда бар аргаларны ажыглап турган, чыл планын 106 хуу күүседкеш, бүдүрүлгениң мурнакчылары бооп шылгараан. Бо хүннерде олар коммунистиг күш-ажылдың эзлчээ ат дээш демисежип турар.

ЧУРУКТА: М. Кылын-оол бодунуң эзлчээнге доктаалды таныштырып турары.

А. СОДУНАМНЫҢ фотозу.

ТЫВА—ХАКАСИЯ: ТҮҢНЕЛ ДЕҢ УДАА

Тыва АССР биле Хакас автономнуг областың эрткен тодарадыкчы чылда чарыжының түүнелдерин үндүрген. Ийи көжаларның чаныл болган чарыжы барык-ла деңболганын демдеглээри өөрүнчүг. Үлетпүриүн болгаш көдээ ажыл-агыйның база күрүнеге көдээ ажыл-агый продукциязын садар талазы-биле колкол көргүзүглерде бистиң республиканың-даа, кожавыстың-даа чедишкиннери бар, бисте болгаш оларда-даа чедир кылдынмайы барган үүлдер бар дээрзин дараазында сан-чурагайлар тодаргай көргүзүп турар.

	Тыва АССР план күүселдези (хуу-биле)	Хакасия план күүселдези (хуу-биле)
Үлетпүр		
Продукция сайгарылгазы	103	102
Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү	102	102
Тудуг		
Бүгү капитал салыышкыны	89	99,3
Керээлиг ажылдар хемчээли	97	111
Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү	105	97
Транспорт		
Чүк соортүлгези — тонна-километр	100,1	98
Ачы-дуза чедирилгези		
Чонга ачы-дуза чедирери	102	100,7
Ооң иштинде көдээге	93	96
Садыг		
Үүрмектеп садар бараан саарылгазы	102	100,1
Көдээ ажыл-агый продукциязын садары (немелде онаалда-биле)		
Эзт	100,3	103
Сүт	104	101
Чуурга	—	—
Дүк	104	104
Малдың продуктулуу		
Бир инектен сагган сүт — кг	1669	2150
чыл планын хуу-биле	98	94
Бир дагаадан алган чуурга	177	238
чыл планын хуу-биле	92	116
Бир башты дужааган ортумак деңзи — кг:		
Мыйыстыг бода мал	295	355
Хаван	97	132
Хой	38	37

1973 чылда турганынга бодааргa, чамдык көргүзүглер талазы-биле дыка улуг хожудаашкыннар бар болганын демдеглевейн барын болбас. Чижээ, тудугла бүгү-ле акшаландырыышкыннарының талазы-биле капитал салыышкыны ол чылдың темпизиниден бистиң республикада 25 хуу кудулаан, а кожавыста — барыкла 2 хуу. Керээ ёзугаар кылыр тудуг ажылдарының хемчээли бистиң кожавыска 1973 чылдаазындан ковудээн болза, бис ону ол деңнелден кудулаткан бис. Ынчалза-даа күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү ынчаарда турганынга республикада 3-ле хуу четпейн барган болза, Хакасияда ол чылдың деңнелинден 12 хуу кудулаан.

Ол ышкаш бистиң республиканың амыдырал хандырылгазының болгаш садыгның ажылдакчылары эрткен тодарадыкчы чылда чарыштыг көжаларын ашкан.

Көдээ ажыл-агый продуктуларын күрүнеге садар талазы-биле үүгле мал ажылының продукциязы түүнелге киргеш. Орта чарыштыг көжалар барык-ла деңболган.

Тыва АССР-ниң ажыл-агыйлары малдың продуктулуун белдиер талазы-биле кожазындан өөренип алыр үүлдер бар дээрзин түүнелдер бадыткап турар. Ылаңгыя бир саар инекке онааштыр сүт саап алыры, күрүнеге дужаар малдың бирээзинин-не ортумак деңзизи, төрүүр дагаадан чуурга алыры дээн чергелиг көргүзүглерге чарыштыг көжаларывыс бистин совхозтарывысты, колхозтарывысты ызыртып ажып турар болуп артышаан.

Тыва АССР-ниң Статистика эргелелиниң дыңнадыы

РЕСПУБЛИКАНЫҢ ӨЗҮЛДЕЗИНИҢ ТЕМПИЛЕРИ

1974 чылда улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң күрүне планының күүселдезиниң түүнелдери

Тыва АССР-ниң ажылчы чоннары СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырып, социалистиг чарышты делгереңгей калбартып турган, беш чылдың дөртү чылында экономиканы улам көдүрерин, эртем, культураны хөгжүдүрүн чедип алган.

Чыл планының күүселдезин улус ажыл-агыйының адырлар аайы-биле көргүзерге мындыг.

I. Үлетпүр

Үлетпүр продукциязының эң чугула хевирлериниң хөй нуруузун бүдүрүп, сайгарарының чыл планы күүсеттинген. Үлетпүр бүдүрүүшкүнүүн немелде өзүлдези бурунгу чылдаазынга деңнээрге 8 хуу болган.

Үлетпүриүн эң чугула адырларының аайы-биле продукция сайгарылгазының болгаш үлетпүр бүдүрүүшкүнүүн темпилерин өстүрериниң планын күүсеткенин көргүзер барымдаалар мындыг:

	Чыл планын күүсеткен хуузу	1974 чылдаазын 1973 чылдаазынга хуу-биле деңнээргe
Республикага шупту	103	108
Электроэнергетика	—	118
Одалга үлетпүрү	112	[illegible]
Өскүг металлургия	108	[illegible]
Металл болбаазырадылгазы	100,4	[illegible]
Ыяш болбаазырадыр болгаш ыяш үлетпүрү	104	111
Тудуг материалдарының үлетпүрү	100,6	106
Чиик үлетпүр	103	113
Аъш-чем үлетпүрү	103	107

Үлетпүрге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү чыл дургузунда 8 хуу өскен. Үлетпүр продукциязының бүгү немелде өзүлдези күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң күсели-биле чедип алдынган. Үлетпүрге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдези 660 ажыг кижиниң ажылдаарынга үндүрер чарыгдалдарны камнап алырын хандырган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү «Тыва даг-дүгү» комбинаттың, Каа-Хемниң хөмүр-даш разрезиниң, Тываның электрочеткизиниң, Терлиг-Хаяның моңгун суу арыглаар бүдүрүлгезиниң, Бай-Хаактың хлеб заводунуң, Кызылдың сайгарылга базазының коллективтериниде эң улуг өзүлделиг.

Продукция сайгарарының, үлетпүр бүдүрүүшкүнүүн ниити хемчээлин болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улгаттырарының чыл планын күүсеткенин республиканың тус-тус бүдүрүлге черлериниң аайы-биле мындыг болган:

	Продукция сайгарарының чыл планын күүсеткен	Хуу-биле: 1974 чылдың 1973 чылдынга хуу-биле деңнээрге: Бүдүрүүшкүнүүн ниити хемчээли талазы-биле	Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүүн талазы-биле
Эвилелге чагыртган үлетпүр	103	109	111
Ооң иштинде:			
«Тыва даг-дүгү» комбинат	102	110	112
«Тыва кобальт» комбинат	109	105	110
Терлиг-Хаяның моңгун суу арыглаар бүдүрүлгези	106	128	123
Каа-Хемниң хөмүр-даш разрези	112	114	118
«Тудуг кезектери» комбинат	97	95	102
Ак-Довурактың бүдүрүлге черлериниң комбинады	104	113	108
Республикага чагыртган үлетпүр	103	107	105
Ооң иштинде:			
Эзт комбинады	102	107	108
Сүт комбинады	102	102	102
Аъш-чем үлетпүрүнүң эргелели	100,3	104	104
Кызылдың хлеб заводу	99,5	100,1	103
Чадаананың —«—	100,0	97	97
Ак-Довурактың —«—	101	102	99,6
Хову-Аксының —«—	99	101	101
Бай-Хаактың —«—	107	113	118
Пиво заводу	100,1	114	107
Тараа продуктуларының эргелели	114	117	117
Кызылдың тараа базазы	115	122	117
Чадаананың тараа пунктузу	112	99,5	109
Үстүү-Енисейниң балык заводу	102	100,0	107
Респотребсоюзтуң үлетпүр комбинады	111	112	105
Типография	100,9	103	106
Даараныла комбинады	100,2	118	104
Алгы заводу	104	105	104
СБН-ниң өөредилге-бүдүрүлге черн	111	115	111
Тудуг материалдарының каттыжыышкыны	100,6	100,7	101
Кызыл-Мажалыктың туйбу заводу	104	107	107
«Тыва көдээ тудуг» трест	103	120	104
Шуурмактың ыяш пунктузу	102	122	111
Туранның —«—	104	117	94
Ыяш ажыл-агыйының эргелели	108	111	107
«Тыва септелге-тудуг» трестиң тудуг кезектериниң болгаш конструкцияларының заводу	79	87	98
Улуг-Хем ыяш ажыл-агыйы	109	109	106
Автосептелге заводу	96	102	101
«Сельхозтехниканың» республика каттыжыышкыны	103	109	106

Үлетпүр продукциязының кол хевирлерни чыл дургузунда бүдүргенин натура-биле көргүзерге:

	Чыл дургузунда бүдүргени	1974 чылдаазынга 1973 чылдаазын хуу-биле деңнээрге
Хөмүр-даш — муң тонна	638	113
Электроэнергия—миллион квт. шак	159,1	116
Тудуг кылыр болгаш оттулар ыяш белеткээни—муң кубометр	285	104
олардан: тудуг ыяжы	254	108
Мебель — муң рубль	923	108
Тудуг чугайы—тонна	1853	73
Тудуг туйбузу миллион кезек	27,4	94
Эптеглиг демир-бетон болгаш бетон конструкциялар, кезектер — муң кубометр	32,7	105
Сорттуг даг-дүгү—муң тонна	58,8	119
Хөм идик—муң эжеш	83	110
Кидис идик — муң эжеш	71	101
Даараныла кылыглары — муң рубль	1.274	109
Туткан балык — тонна	216	92
I чергениң субпродуктулары-биле катаг алырга, эзт — тонна	11.387	106
Колбаса кылыглар — тонна	1.281	106
Мал саржаа — тонна	601	89
Чалаң сүт продукция — тонна	14.555	115
Далган — тонна	11.645	101
Хлеб болгаш хлеб-булочка кылыглар — тонна	18.785	102
Нарын чем кылыглар — тонна	800	101
Пиво — муң дал	209	120
Суксуннар — муң дал	96	89
Дус (чемнин)	10.572	111

1973 чылдаазынга деңнээрге бүдүрүүшкүнүүн көвүдээни: хөмүр-даш —75 муң тонна; электроэнергия —21,4 миллион киловатт-шак; сорттуг даг-дүгү —9,2 муң тонна; хөм идик — 7,3 муң эжеш; чалаң сүт продукциязы —1885 тонна; пиво —35 муң декалитр.

1974 чылдың дургузунда пландан ажыр бүдүрген хөмүр-даш 78 муң тонна, электроэнергия —10,9 миллион киловатт-шак, сорттуг даг-дүгү —3,8 муң тонна, хөм идик —25 муң эжеш, кидис идик —6 муң эжеш, мал саржаа —31 тонна болган.

Бараан продукциязының бот-үне планын күүсеткен, 300 муң хире рубль түүнүг камналганы алган.

1974 чылдың дургузунда ажыглалга чаа техника нептерелдириниң күрүне планында алыр деп айыткан 64 хемчегниң 46-зын бүдүрүлге ажылынга боттандырган.

1974 чылда чаартылга кылыр дугайында муң хире санал киргеш. Чаартылга кылыр саналдарны ажыглалга боттандырганындан чедип алган камналга 1,7 млн. хире рубль түүнүг болган.

Үлетпүриүн ажылында четпестер база бар. Чамдык адырларга продукция бүдүрериниң көвүдериниң болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улгаттырарының планда айыткан немелде өзүлдези чедип алдынмаан. Бүдүрүлге черлериниң сезон продукция сайгарарының доктааттынган онаалдазын күүсеттпээн, 17-зи — күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улгаттырарының онаалдазын күүсеттпээн болгаш 8 бүдүрүлге чери продукция бүдүрерин 1973 чылдаазындан эвээжеткен. Бүдүрүлге черлериниң чамдыктары хөреңги чыылдаларының планын күүсеттпээн. Тудуг туйбузун бүдүрериниң, чыын эптээр демир-бетон, мебель кылырының, балык тударының болгаш суксуннар бүдүрериниң планын күүсеттпээн. Бүдүрүүшкүнүү улам көвүдедир курлавырларны хөй-хөй бүдүрүлге черлери четче ажыглавайн турар, бүдүрүлге күчүзүн, ажыл шагын, чиг-этти четпес ажыглап турар; чогуур ассортименттиг болгаш шынарлыг кылыглар бүдүрүп үндүрерин чамдык черлерде хандырбайн турар.

II. Көдээ ажыл-агый

Эрткен чылын көдээ ажыл-агый продукциязының ниити чыылдазының хемчээли 70,3 миллион рубль болган, нургулайында үүш ажылының продукциязынга 1973 чылдаазындан 20 хуу эвээжээн. 1974 чылда бүгү көдээ ажыл-агый культураларының тарылга шөлү ажыл-агыйларның бүгү категорияларынга 384 муң гектар болган, мынчаган 1973 чылдаазындан 3 хуу калбарган. Тараа культураларының шөлү 1973 чылдың деңнелинге барык хевээр арткан.

1974 чылда чазын, чайын агаар-бойдус байдалының таарымча чок болганының уламындан республиканың ажыл-агыйла-

(Уланчызы 2-ги арында).

РЕСПУБЛИКАНЫҢ ӨЗҮЛДЕЗИНИҢ ТЕМПИЛЕРИ

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арыда).

рының бүгү категориялазрынга тараа дүжүдү 1973 чылдаазындан шиитии-биле 42 хуу эвээжээш, 1973 чылда 219,8 муң тонна турганындан 126,4 муң тонна болган.

Картофельдиң ниити дүжүдү 1973 чылдаазынга деңнээрге, 33 хуу, ногаанды — 30 хуу эвээжээн. Мал азыраар чем культураларның бүгү хевирлериниң ниити дүжүдү база эвээжээн.

Бүгү ажыл-агыйларга көдээ ажыл-агыйның кол-кол культураларының дүжүдү мындыг болган:

(1 гектардан центнер)

	1973 чылда	1974 чылда
Тараа культуралары	8,5	4,9
Картофель	53	34
Ногаа	68	50
Кукуруза (ногаан массазы)	55	31

1974 чылда көдээ ажыл-агый культураларының дүжүдү оранчок кудулааш, республиканың ажыл-агыйлары күрүнеге тараа садарының планын 28 хуу-ла күүсеткен.

Республиканың колхоз, совхозтарының 1975 чылда тарыыр дээш аңдарын алган ангызы 1974 чылдаазындан 10,4 муң гектар эвээш, 96,1 муң гектар, куруктуруп аңдарган чери эрткен чылдаазындан 12,4 гектар эвээш ийикпе 104,2 муң гектар.

1974 чылда колхоз, совхозтарның тарылга шөлдеринге 210 муң тонна, 1973 чылдаазындан 19 хуу эвээш өдек-үнүш чемнинчидилгезин төккен-даа бол: шөлдерге өдек-үнүш чемнинчидилгелерин төгериниң планын колхоз, совхозтар 1975 чылдың январь 1-де 88 хуу күүсеткен. Шөлдерге төккен, минералдыг чемнинчидилгелер эрткен чылдаазындан 11 хуу ажыг; 10,2 муң тонна болган.

Колхоз, совхозтарда көдээ ажыл-агый техниказын септен турары организастыг. 1974 чылдың январь 1-де тракторлар септээриниң планы 11, чүк автомобильдериниң — 12 хуу күүсеттинген.

Колхоз, совхозтар чазын тарыыр дээш 44,8 муң тонна үрезинни савалаа алган. Үрезин белеткээриниң планын 84 хуу, кызыл-тас үрезининиң планын — 111 хуу күүсеткен. Ам белеткээн үрезининиң барык шуптузун хынаан.

Мал ажылының продуктуларын бүгү ажыл-агыйларга бүдүргени:

	1973 чылда	1974 чылда
Чиш болур эт — муң тонна	21,3	21,3
Сүт — муң тонна	60,6	57,2
Дүк—тонна	2294	2376
Чуурга—миллион борбак	20,9	21,0

Дүк бүдүрери 1973 чылдаазындан 4, чуурга бүдүрери — 0,5 хуу көвүдээн, эт бүдүрери эрткен чылда деңнелинге хевээр арткан, сүт—арай эвээжей берген.

Чижеглей үндүрген түңнеллерни ёзугаар алырга, 1975 чылдың январь 1-де продуктулуг малдың баш саны:

	Бүгү ажыл-агыйларга			Олардан колхоз, совхозтарга		
	Муң баш	1975 ч. 1/I-ге барын 1974 ч. 1/I-дээзинге хуу-биле деңнээрге		Муң баш	1975 ч. 1/I-де барын 1974 ч. 1/I-дээзинге хуу-биле деңнээрге	
Мыйыстыг бода мал	190,1	97		112,6	98	
Олардан инек	70,2	97		38,5	101	
Хаваан	28,3	76		10,8	68	
Хой, ешкү	1253,6	106		1084	106	

1975 чылдың январь 1-де хой, ешкүнүң баш саны 1974 чылдың январь 1-де турганындан бүгү категорияларга, ниитиниң секторунга-даа бага өскен. Бир инекке онаштыр сүт саап алырының планын 102 хуу күүсеткен. Бир хойга онаштыр дүк кыргып алыры 8 хуу көвүдээн. Күрүнеге садар инек малдың дириг деңзини 1973 чылдан бээр ортумаа-биле элээн ултаткан.

Ажыл-агыйларның бүгү катеторияларына мал ажылының продуктуларын күрүнеиниң садып алганын көргүзерге:

	Январының 1-де турганы-биле		
	1975 ч.	1974 ч.	1974 чылда турган хууга деңнээрге 1975 ч.
Мал болгаш куш эзди (коң эт-биле) — муң тонна-биле	16,7	16,4	102
Сүт—муң тонна-биле	26,0	26,2	99,4
Дүк — тонна-биле	2954	2705	109

Сүт садарының планы 104, мал болгаш куштуң — 100, дүктүң — 104 хуу күүсеттинген.

Баштайгы санаашкыннар-биле алырга, 1974 чылда колхозтарның ниити орулгазы 8,1 миллион рубль боон; 1973 чылдыбиле деңнээрге, оон 2,1 миллион рубль эвээжээн. Колхозчуларга ажыл төлевиринге бээринге 6,8 миллион рубльди тускайлаан.

1973 чылда республиканың совхозтарын туптузун долу бот-оңулга-чарылгаже шилчиткен.

Колхозтарның болгаш совхозтарның ажылында чамдык четпестер бар болган. Продукцияның единица-санынга күш-ажыл үндүрүлгези оожум эвээжеп турар. Хөй-хөй ажыл-агыйларда ажылдарның хуусаазының болгаш шынарының-даа талазы-биле агротехника дүрүмнерин сагывас, инектерниң хөй кызыраар чоруу боон турар. Продукция чидирериниң таварылгалары база бар.

Көдээ ажыл-агыйның материал-техниктиг баазазын улам быжыглаар ажыл кылдынган.

Күрүне болгаш колхозтар көдээ ажыл-агыйны хөгжүдеринге 37,2 миллион рубльди, оон иштинде күрүне — 32,3 миллион, колхозтар — 4,9 миллион рубльди тускайлаан. 1973 чылдаазы-биле деңнээрге, күрүнеиниң болгаш колхозтарның салышкыны оон 18 хуу көвүдээн.

Күрүнеиниң болгаш колхозтарның күсели-биле 2840 мыйыстыг бода мал, 50 хаваан болгаш 70111 хой кирер кажааларны ажыглалга киргеп.

Ирригация-мелиорация тудугларын хөй хемчээлдиг кылып чоруткан. Күрүне болгаш колхозтар хөренгизиниң күсели-биле суттаттыг 1300 гектар чаа черни ажыглалга киргеп, хөй өлшыктыг 428 гектар черни курганган, 38,5 муң гектар одар шөлүн суг-биле хандырган, а ол ышкаш сугларылга-биле ажыглаттынын турар 1390 гектар черниң байдалын экижиткен.

Техниканың эң чугула хевирлерин болгаш минералдыг чемнинчидилгелерни бээриниң чыл планы күүсеттинген.

Эрткен чылын колхозтарга болгаш совхозтарга 419 тракторларны, чүк сөөртүр 555 автомобильдерни, тараа ажаан алыр «Сибиряк» деп 178 комбайнларны, силос ажаан алыр 126 комбайнларны берген. Көдээ ажыл-агый 15 муң тонна минералдыг чемнинчидилгени алган.

Минералдыг чемнинчидилгелер бээр план 136 хуу күүсеттинген.

Республиканың колхозтарында болгаш совхозтарында чижеглеп алган күшче шилчидерге 1982 трактор бар. Оларынынбиле кылган бүгү ажылдарны чижеглеп аңдарган хемчээлче шилчидилерге 1229 муң гектар болган. Ол 1973 чылда 1196 муң гектар турган.

Бир трактор-хүнүнге онаштыр ажылдың кылдынган ортумак хемчээли эрткен чылдынга деңнээрге, оон 5,2 катап калбарган.

III. Транспорт болгаш харылзаа

Ниити ажыглалдың автотранспортунуң бараан саарылгазының чыл планы 100,1 хуу, чүктер сөөртүрүнүң—102 хуу күүсеттинген.

Эрткен чылдыы-биле деңнээрге, чүк саарылгазы 1,5 хуу эвээжээн, чүктер сөөртүлгези 1,5 хуу көвүдээн. 1974 чылдың дургузунда 35 миллион пассажирни сөөрткен, ол болза планны 108 хуу күүсеткен болгаш эрткен чылдың планынга деңнээрге; оон 108 хуу ажыг боон турар-дыр.

Агаар транспорту-биле пассажирлер дажыглаарының чыл планы 106 хуу, чүктер дажыглаары—81 хуу күүсеттинген.

Харылзааның бүдүрүлге-техниктиг эргелели чыл планын тарифтиг орулгага 101 хуу, харылзаа продукциязының—100,0 хуу күүсеткен. Мурнунда чылда турганы-биле деңнээрге, тарифтиг орулгалар 5 хуу, продукция хемчээли—6 хуу өскен.

Куш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң талазы-биле чыл планы 100,6 хуу күүсеттинген.

IV. Капитал тудуу

Улус ажыл-агыйының бүгү алырларынга чаа бүдүрүлге черлерин тударының, бар черлерни чаартып база калбартырының күсели-биле 66,6 муң рубльдиг кол фондуларын ажыглаан, оон иштинде бүдүрүлге черлериниң тудугларынга—40,4 миллион рубльди чарыглаан.

1974 чылда хонукта-ла 8150 тонна болбаазырадыр элеваторну, эзлчегде 260 өш идикти дүрген септээр бүдүрүлге черин, ниити ажыглалдың 61 километр автооруун, ниитизи-биле 407 километр дурттуг электри дамчылар шугумну, «Тыва кобальт» комбинатта руда алыр черниң 2-ги эзлчээн ажыглалда киирип, ажылдадып эгелээн.

Акшаландырыышкынның бүгү үндезиннериниң күсели-биле улус ажыл-агыйынга 86,4 миллион рубльдиг капитал салышкынын кылган. 1973 чылдыы-биле деңнээрге, капитал салышкыны оон 16 хуу көвүдээн.

Керээлиг ажылдаар тудуг-монтаж организациялары чыл планын 97 хуу күүсеткен. Эрткен чылдың чогуур үезинде турганы-биле деңнээрге, керээ ёзугаар кылыр ажылдарның хемчээли оон 6 хуу улгаткан.

Тудуг трестериниң талазы-биле керээ ёзугаар кылыр ажылдарның планының күүсеттингеин болгаш ниити хемчээлиниң өзүлдезинің темпизин мооң адаанда көргүскен:

	Чыл планын күүсеткен хуузу	1974 чылда 1973 чылга деңнээрге
«Тыва тудуг» трест	88	110 хуу
«Тыва көдээ тудуг» трест	96	109 хуу
«Тыва суг тудуг» трест	94	116 хуу
«Тыва септелге тудуг» трест	112	109 хуу

Керээ-биле ажылдаар организациялар күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планын күүсеткен. 1973 чылда турганы-биле деңнээрге, тудуг-монтаж болгаш дузалаа ажылдарында ажылдакчыларның күш-ажылының бүдүрүкчүлүү 8 хуу, ортумак ажыл төлевири—2 хуу улгаткан.

Херек кырында тудуг-монтаж ажылдарының бот-үнези пландан ашкан.

Он бир айлар иштинде «Тыва көдээ тудуг» трест 516 муң рубль; «Тыва тудуг» трест—115 муң рубль; «Тыва септелге тудуг» трест—73 муң рубль, № 7 ТМЭ—142 муң рубльди планда көрдүгениниң артыр чарыгдаан.

Тудуг-монтаж ажылдарының кол-кол хевирлерин механизастаанының хемчээли барык 90 хуу болган. Тудуг конструкцияларын эптээр ажылларны бүрүү-биле механизастаан, чер казарының ажылын—99,4 хуу, штукатура болгаш маляр ажылларын—66 хуу механизастаан. Чудүрер-дүжүрер ажылларны механизастаанының деннели 95 хуу болган.

Тудугга тускайлаан акша-хөренгини ажыглаар талазы-биле боттуг четпестер ам-даа бар боон турар; дыка хөй тудуг организациялары кол фондуларны болгаш бүдүрүлге күүлерин ажыглалга киирериниң планнарын күүсеткээн, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң база тудуг-монтаж ажылдарының бот-үнезин чигелириниң даалгаларының планнарын чедир боттандырбаан. Керээ-биле ажылдаар организацияларның дыка хөй ажыл планнарын база күүсеткээн. Дыка хөй тудугларны кылырының хуусаалары норма-чижээзиден ажып турар. Чедир кылдынмаан тудугларның саны көвүдээн.

V. Улустуң материалдыг чаагай чоруунуң болгаш культурлуг деңнелиниң өскени

Улус ажыл-агыйының бүгү адырларында ажылдан турарларның саны 1 хуу көвүдээн. 1974 чылда ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның айда ортумак ажыл төлевири 140,1 рубль боон, 1973 чылдыы-биле деңнээрге, оон 6 хуу көвүдээн. Материалдыг шаңнал-мактадың акша-хөренгизиниң күсели-биле айда ортумак ажыл төлевириниң деннели дыка өскен. Ол фондуган чыл дургузунда 3,8 миллион рубльди азы 1973 чылдыындан 4 хуу хөй төлевир берген.

Күрүне болгаш кооператив садыының үүрмектеп садар бараан саарылгазы ниитиниң чемненилгези-биле кады алырга, 1974 чылда 181,2 миллион рубль четкен болгаш 1973 чылдыы-биле деңнээрге, оон 12,1 миллион рубль, азы 7 хуу хөй болган.

Республиканың кол-кол садыг организациялары 1974 чылдың үүрмектеп садар бараан саарылгазының планын каичаар күүсеткенин дараазында саннардан көстүп турар:

	Миллион рубль	Кол плакга деңнээн хуу-биле
Ниити республикага—	181,2	102
оон иштинде: респотребсоюз	93,1	101
Садыг министерствозу	71,4	102
«Тыва даг-дүгү» комбинаттың ОРС-зу	11,1	103
Аптека эргелели	1,1	99
Союзпечать	1,2	102

Аптека эргелели, эт комбинады, совхозтарының бүдүрүлге каттыжыышкыны, мал үлетпүр трези, зоомагазин үүрмектеп садар бараан саарылгазының чыл планын күүсетпээн.

Чонга саткан кол-кол барааннар:

	1973 чылга 1974 чылдың хуу-биле деңнээрге
Аъш-чем барааннары	
Хлеб болгаш хлеб-булочка кылыглары	104
Эт болгаш эт продуктулары	101
Балык болгаш балык продуктулары	103
Мал үзү	108
Сүт болгаш сүт продуктулары	112
Быштак	115
Куш чуургазы	107
Чигир	86
Кондитер кылыглары	107
Чай	97
Картофель	70
Ногаалар	102
Кат-чиминс аймаа	102
Үлетпүр барааннары	
Хөвен-саазын пөстер	95
Дүк будуштуг пөстер	108
Торгу пөстер	97
Хендир будуштут пөстер	101
Даараглыг кылыглар	101
Даштыкы болгаш иштики трикотаж хептер	99
Узун чолдак уктар кылыглары	106
Хөм идиктер	113
Шаажан-фаянс болгаш шил савалар	113
Мебель	105
Мотоциклдер болгаш чадаг-тергелер	119
Электри барааннары	115
Шактар	113

Чурт иштинин үлетпүр-будүрүлге черлери садыг организацияларынга калбак хереглелдин барааннарын бээринин планын 83 хуу, оон иштинде Амыдыралл хандырылга министерствозу—63, оттулар чүүл үлетпүрүнүң эргелели—85 хуу күүсеткен.

1974 чылда республиканың ажаалга кассаларынга чоннуң акша шыгжадып салыры көвүдээн. 1975 чылдың январь бирде байдал-биле шыгжадыкчылар саны 62,1 муң кижи боон, кассаларда акша артыы 34,5 миллион рубль турган. Эрткен чылдургузунда шыгжадыкчылар саны 3,6 муң кижиге, кассаларда акша артыы—4,2 миллион рубльге немешкен.

Республиканың чуртталга тудуунга күрүнеиниң капитал салышкынының 89 хуузун ажыглаан болгаш 1973 чылдынга деңнээрге, оон 9 хуу эвээжээн. Чер-чер Советтериниң организация болгаш бүдүрүлге черлериниң капитал салышкынының планын күүсеткен 77 хуу болган.

1974 чылда күрүне, кооператив организацияларының, ажылчы чоннарның хуу болгаш чээли хөренгилери-биле ниити шөлү 99,6 муң дөрбелчин метр чуртталга бажынарын туткан болгаш 1973 чылдыы-биле деңнээрге, оон 10,4 муң дөрбелчин метр азы 12 хуу өскен.

Чер-чер Советтериниң организация, будүрүлге черлери чуртталга шөлүн ажыглалга киирер планны 63 хуу күүсеткен болгаш 1973 чылдынга бодаарга, оон 28 хуу эвээжээн. Культура-амыдыралдың тудугларын кылырынга күрүнеиниң тускайлаан акша-хөренгизиниң 93 хуузу ажыглаттынган.

Чыл дургузунда ажыглалга киирген черлер: 2720 олуттуг ниити билиг школалары, 320 олуттуг клубтар, 58 орунныг эмнелге черлери, школа назы четпээн уругларга 230 олуттуг черлери.

Республикага ниитиан-биле амыдыралга ачы-дуза чедирериниң чыл планы 102 хуу, оон иштинде хоорайларга 109 болгаш көдээ черлерге—93 хуу күүсеттинген. Эрткен чылдыыбиле деңнээрге, ачы-дуза чедирериниң сайгарылга хемчээли 11 хуу өскен.

Ачы-дуза чедирилгезин чоннуң кижи санынга онаштыр алырга, 1974 чылда ортумаа-биле 14 рубль 96 көпеек, оон иштинде хоорайларга—23 рубль 74 көпеек, көдээ черлерге—9 рубль 37 көпеек болган.

Улус өөредилгези, эртем, культура болгаш кадык камгалалы улам хөгжээн.

Өөредилгенин янзы-бүрү хевирлеринге 71,4 муң кижинин хаара туткан, оларның-биле кады кежээки болгаш бот-өөредилгелиг школаларны катай-хаара алырга, ниити билиг школаларында 65,4 муң кижи өөренип турар. 1974 чылда сес чыл школазын 5979 кижи, оон иштинде кежээки болгаш бот-өөредилгелиг школаларны—787 кижи, ортумак школаны—3298 кижи, оон-биле кады кежээки болгаш бот-өөредилгелиг он чыл школазын—991 кижи дооскан.

1974-75 өөредилге чылдарында институттарга болгаш тускай ортумак өөредилге черлериниде — хүндүсү, кежээки болгаш бот-өөредилгелиг салбырларда 5947 кижи өөренип турар, оон иштинде дээди өөредилге черлериниде 1861 кижи, тускай ортумак өөредилге черлериниде—4086 кижи өөренип турар.

1974 чылда дээди болгаш ортумак өөредилге черлериниң бүгү хевирлеринге 1813 кижини хүлээп алган. Республиканың педагогика институду болгаш техникумнары эрткен чылын дээди билиглиг 177 болгаш тускай ортумак билиглиг—794 кижини доостуруп үндүрген.

Чайгы үеде пионер лагерьлеринге 6686 уруглар, оон иштинде хоорай чоогунун пионер лагерьлеринге—4695 уруглар дыштанган.

Школа назызы четпээн уруглар албан черлериниң четкизи калбарып, уруглар садтарында, яслилеринде турар уруглар саны көвүдеп турар.

Чонга медицина дузаламчызы экижип турар. Эмнелгелерде оруннар саны 3945 азы 1973 чылда турганындан 5 хуу көвүдээн. 1974 чылда киносеансылар көргеп кижилериниң саны 6,9 миллион болган.

ТЫВА АССР-НИҢ СТАТИСТИКА ЭРГЕЛЕЛИ.

ӨЛЕҢНИҢ МАЛЧЫННАРЫНГА

СЭКП ТК-ның партияга, совет улуска Кыйгырыын, партия Төп Комитединиң декабрь (1974) Пленумунуң болгаш ССРЭ-ниң, РСФСР-ниң, Тыва АССР-ниң Дээди Советтериниң сессияларының документилерин чон ортузунга пропагандалап таныштырар комплекстиг үнүүшкүнү СЭКП Чөөн-Хемчик райкому организастап турар. Колхоз, совхозтарының малчыннарынче ол үнүүшкүнүң составында янзы-бүрү мергежиллиг кижилери: илеткелчилер, политинформаторлар, эмчилер, культура-чырыдыышкын ажылдакчылары, амыдырал хандырылга комбинадының талаэлекчилери бар.

СЭКП райкомунуң пропаганда болгаш агитация кылдызының эргелекчизи Б. Кара-Салга удурткан бир бөлүк «Сүт-Хөл» совхозтуң Өленде хойжу бригадазынга, «Алдан-Маадыр» совхозтуң Шеми-Аксында фермазынга чораан. Шээр малдың чеди коданнарының кыштаг-дарынга олар чедип, хойжуларның ажылы, амыдырал-чуртталгазы-биле танышкан. Кыштаглаашкында дүвүренчиг байдал чок, малчыннар турасоруккур ажылдан турар. Тоску беш чылдың доозукчу чылында олар бедиткен хүлээлгелерни ап, бот-боттарын чарышка кыйгырышкан. Коданнарда чаш хураганнар менди доругуп турар. Кодан бүрүзүнде мал чеми чедиртинген.

Хылдыг-Үзүк. Арттың оң талазында ырак эвесте Моңгуш Сенджаптың кыштаа. Үш өрээлдиг бажында аныяк ийи ог-бүленің эзлери кады чурттап орар.

— Кандыг чурттап, ажылдап тур силер? Байдалыңар кандыгыл?

— Хар чок-даа болза, кыштың байдалы эки-лир. Боттарывыс эки чурттап тур бис. Энир чылын үскен хураганнарны малдан турарывыс бо. Сиген болгаш өске-даа чемнер бар — деп, Даша Ооржак биле Зоя Ооржак чугаалады. Чарыш дугайында чугаалажып орувуста, олар биске көк карттыг кыдырааш көргүстү:

Ында бижээни:

«Моңгуш Сенджап мен 1975 чылда социалистиг чарышка киржип, хойжу Доңгак Дүктүг-кыстың чарышче кыйгырбышаан, төрүүр 100 хойдан 90 хураганны камгалап, бир хойга онаштыр 1,9 кг дүктү кыргып алырын, 15 тонна сигенни белеткээрин, 15 тонна өдекти бөлерин, кыштагны чазын септеп доозарын хүлээндим»— дээн болду.

СЭКП ТК-ның партияга, совет улуска Кыйгырыын, декабрь Пленумунуң, сессияларның материалдарын аныяк малчыннарга эш Кара-Сал таныштырды.

Кыйгырыгны хойжулар таныжып, доозукчу чылда улам чедиишкиниг ажылдаарын хүлээнди.

Тейде кыштаг. Эзткир угланыышкыныг мал фермазында 250 ажыг баш бода мал бар. Турлагда 30 тонна ажыг мал чеми чедиртинген, чарба, дус болгаш өске-даа немелде чемнер ында четчир.

— Эрткен толарадыкчы чылда эзт бүдүрер онаалдавысты күүсеттивис. Күрүнеге дужаган малывыстың дириг деңзини ортумаа-биле бир башка онаштыр 270 кг болган — деп, улуг кадарчы Доңгак Шыырап чугаалады. СЭКП ТК-ның партияга, совет улуска Кыйгырыынга сорук кирип, аңаа күш-ажылчы төлептиг харыы кылдыр ферманың ишчилери 1975 чылда бедиткен хүлээлгени алган. Олар семиртилгени эки организасташ, күрүнеге садар малдың ортумак дириг деңзини бир башка онаштыр 280 кг чедирер, төрүүр 100 инектен 85 бызаа алыр, 60 тонна сигенни кезип белеткээр.

М. СЕВЕН.

«Шынның» корр.

Электрик-каңнакчы Николай Селезнев биле электрик-слесарь Геннадий Гуров — Терлиг-Хаяның мөңгүн суу бүдүрүлгезиниң мурнакчы ажылчыннары. Эрткен чылдың дургузунда көргеп чогаадыкчы саналдарның аразында оларның база бар — мөңгүн суун хаалгыг байдалга тускай саваларже хемчээп кудары. Чаартыкчыларны бо чогаадыкчы саналын бүдүрүлгеде боттандырган болгаш ажылчыннарның кадын камгалаарынга ол улуг ужур-дузалыг болуп турар.

ЧУРУКТА: Н. СЕЛЕЗНЕВ биле Г. ГУРОВ.

М. ХЕНЧЕ-КАРАНЫҢ фотозу.

ХҮЛЭЭЛГЕНИ АЛГАН

СЭКП Төп Комитединиң партияга, совет улуска Кыйгырыын «Өөк» совхозтуң малчыннары таныжып, ону чүүлдүгзүүп, деткип турарлар. Аңаа харыы кылдыр малчын бүрүзү бедиткен социалистиг хүлээлгени алган.

Кошпайның хойжу бригадазында Моңгуш Насак-Доржу, Түлүш Хорлуг-оол, Күжүгет Сенджаны болгаш өскелер-даа 1974 чылда эки чедиишкиннерни чедип албышаан, бо доозукчу чылда база эки ажылдаарын шкитпирлээннер. Бригада бо чылын 100 хойдан-на 96 хураганны, хой бүрүзүнден 2,5 кг дүктү кыргып алырын хүлээнгеш, Чеңгыс-Аашта хойжуларны социалистиг чарышка кыйгырган.

М. КАРА-САЛ.

МУРНАКЧЫ БРИГАДА

Бай-Тайга районунуң «Мурнакчы» колхозунуң № 1 хойжу бригадазы (бригадири О. Өлчей-оол) эрткен ажыл-агый чылында төрүүр 100 хойдан 88 хураганны камгалап ап, бир хойдан 2,3 кг дүктү алган. Ынчангаш ол бригада чүгле колхозтуң эвес, ниити районуң хойжу бригадаларының көргүзүглериниң ажып, социалистиг чарыштың тиилекчизи болган.

Тоску беш чылдың доозукчу чылында эн Өлчей-оолдуң бригадазы улам чедиишкиниг болуру-биле шудургу ажылдап турар. Бригада бо ажыл-агый чылында төрүүр 100 хойдан 90 хураган, хойга онаштыр 2,5 кг дүк алыр сорулга салган. Бригаданың тус-тус малчыннары база-ла бедиткен хүлээлгелерни алгылаан. Ылаңгыя чүгле бригаданың эвес, колхозтуң мурнакчы малчыннары Салчак Осур, Хертек Бээдап олар төрүүр 100 хойдан 110 хураганны, бир хойдан-на 2,7-3 кг чедир дүк алырын хүлээнгеннер.

И. СЕДИП-ООЛ.

АЖЫР КҮҮСЕТКЕН

Чөөн-Хемчик районуң ажылчылары толарадыкчы чылда планныг онаалдаларын болгаш бедиткен социалистиг хүлээлгелерин чедиишкиниг күүсеткен. Мал ажылын хөгжүлер, оон продуктулуг чоруун элбедир дээш күженнишкиниг ажылдааны-биле эки түңнелдер чедип алдынган.

Малдың бажын өстүрүринге, оон эткир, сүткүр, дүккүр чоруун бедидиринге чамдык түңнелдер өөрүнчүг. Ылаңгыя район мал продуктулары садар талазы-биле күрүне мурнунга алган хүлээлгелерни: сүттү 106,4 хуу, дүктү 107,6 хуу, эзтти 101,9 хуу күүсеткен ийикпе, хүлээлгеден 1714 центнер сүттү, 673 центнер эзтти, 292 центнер дүктү хөйну дужаган.

«Искра» колхозтуң, СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг, «Сүт-Хөл», «Алдан-Маадыр» совхозтар күрүнеге мал продуктулары садар даалгаларын ажыр күүсеткилээн. «Искра» колхозтуң Арыг-Бажы, СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң Дөргүн, «Большевик» совхозтуң Арыг-Бажы, «Сүт-Хөл» совхозтуң Кара-Чыраа сүт-бараан фермаларының саанчылары, кадарчылары, мал ажылының специалистери эң-не кызымаккай ажылдаан. Оон ачызында план-онаалдадан дашкаар «Искра» колхоз—452 центнер, СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхоз—560 центнер, «Большевик» совхоз—268 центнер, «Сүт-Хөл» совхоз—157 центнер сүттү Төрээн чуртка саткан.

С. МОНГУШ.

ОНГУ БЕШ ЧЫЛ ҮЛҮҮНДЕ

Оон чедер чери ырак—Хакасияның Черногорка. Чамдыкта оон шала бээрлей-даа бээр — Минусинск. Бодунуң башкарганы күчүлүг «ЗИЛ» маркалыг автомашиназ-биле ыдыг узун рейсти айда беш удаа кылыр нормалыг. Республика найысылалындан ол Черногоркага чедир баарда ийи чартык, кээрде — ийи хонукта эртер ужуруг. Херек кырында орта колдуунда-ла ийи хонуктан эртир чарыдавас.

Бирги автобүдүрүлгеде мурнакчы чолаачылар бригадири Александр Алексеевич Шевченко үени мурнаан, айлык черни хүниүк кылдыр чыыра тыртып орар кижилериниң бирээзи. Шак ынчаар эрестиг ажылдан турып, тоску беш чылдың кызыгаарын бодунуң удуртканы бригадазының 8 чолаачызы-биле кады шагда-ла эрте тутсу берген экер-эрес кижи бо. Оон бригадазы ам 1976 чылдың март айның үлүүнде, азы келир онгу беш чылдың планын күүседип киринкен. Бригадага тоску беш чылды боттандырарынга 4 чыл негеттинген.

Бригадириниң бодуудан аңгыда, бригадакың кежигүнериндe Лазарь Бусарев, Кузьма Фролов болгаш Николай Лабзин ышкаш шалыпчылар 1976 чылдың июньнуң планын күүседи берген. Чоокта чаа олар боттарының удуртукчузу ышкаш «1974 чылдың социалистиг чарыжының тиилекчизи» деп хөрек демдээниң эдилекчилери болу бергилээн. 1973 чылда олар база-ла ийдыг хөрек демдээниң эдилекчилери болган.

Александр Алексеевичиниң эрткен чылда хуузунда бодунуң камнаан алган бензинин 5036 литр четкен. Бригада чыл дургузунда 5 эжеш резина дугуйну камнаан ап ыдаан.

Мурнакчы бригаданың удуртукчузу бодунуң чүткүлүг күш-ажылы дээш Ленинчи юбилей медалы, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижин-биле шаңнатканы таварылга эвес. Ол мурнакчы чолаачы болурунан аңгыда, хөй-ниити ажылының идепкейлиг киржикчизи. Профэвилелиниң цех комитединде болгаш техниктиг комиссияда оон кирген үлүү улуг.

Партия Төп Комитединиң Кыйгырыынга харыы кылдыр ол мурнакчы бригаданың кежигүнери улам күженнишкиниг болурун аазап, юбилейлиг онгу беш чылдың үлүүнде чүткүлүг ажылдап турар.

О. НАМЧЫЛАК.

Кыштаглаашкын

ХЕМЧЕГ АЛЗА ЧОГУУР

Улуг-Хем районуң «Х Улуг хурал» колхозу мал чемин планда көрдүгениниң эвээшти белеткеп алган. Ынчангаш амгы үеде бергедээшкиниге таваржып, сиген, саванны өске ажыл-агыйлардан салып ап турар. Колхоз Туранның ыяш ажыл-агый черинин белеткээни 100 тонна сигенни садып алгаш, Оттук-Даш фермазында чедирип алган. «Халын» колхозта ийи трактор савак прессте турар. Өөк шыныаазында хыыргыыш кестирип турар бир трактор база бар. Ында ажылдап турар механизаторларны колхоз одаар ыяш, аъш-чем-биле эки хандырган.

Ам кайда-даа хойжуларның өөредилгези эгелей берген Бистиң колхозтуң бир болгаш үш дугаар хойжу бригадаларынга кичээлдер каш удаа болгулаан. А ийи дугаар бригаданың хойжулары мынчага чедир чаңгыстаа катап чыдбаан. Аңаа кичээлдерни колхозтуң мал эмчизи Зоя Натпит-оол эрттирер хүлээлгелиг турган, ол бодунуң хүлээнгеш ажылынга харыысалга чок чоруун көргүскен. Ол хойжу коданнарга үргүлчү барбайн, малдың байдалын шоолуг сонуургап көрбейн турар.

Кыштаглар девискээрин хөртүктеп каапкан-даа болза, амдыызында малдың күжү эки. А чүгле чамдык коданнарда байдал дүвүренчиг. Үш дугаар бригаданың хойжулары ара берген хураганнарны сигенледип эгелей берген. Ынчалзажок бригададан 100 ажыг хураган өлген. Оон ыңай ол бригаданың хойжуларынга автолавка ховар барып турар. Ынчангаш малчыннарның өөредилгезин, оларның амыдырал-хандырылгазын экижидер талазы-биле чогуур хемчеглерни колхоз баштаар чери алза чогуур.

О. КЫРГЫС.

ХҮЛЭЭЛГЕНИ АМЫДЫРАЛГА

Партия организацияларының лекторлары болгаш пропагандистери, агитаторлары болгаш информаторлары кол кижилерге СЭКП Төп Комитединиң партияга, совет улуска Кыйгырыын чонга чедингир тайылбырлаарыныг угландырган. Ол чугула документиин танышкаш, хоорайныңдаа, көдээниңдаа бүгү кижилери улам сорук кирген, бир демниг ажылдап турар. Ленин аттыг колхозтуң Ийме суурга болган таныдылга хуралынан чамдык чижекти айтып болур.

Райкүүскомнуң көдээ ажылагый эргелелиниң начальниги эш К. Ялаков бодунуң илткелинге, тоску беш чылдың тодарадыкчы чылында колхозчуларның канчаар ажылдааның түүневишаан, доозукчу чылда амгы сорулгаларны Кыйгырыгга холбаштыр допчу тайылбырлаан. Анаа өөс алган мурнакчы хойжу Б. Сат, көдээ совет күүскомунуң даргазы М. Дакпай, мал бригадири С. Өлзей-оол, башкы О. Салбак-Кара болгаш чүве чугаалаан өске-даа эштер Коммунистиг партияга болгаш Совет чазакка улуг өөрүшкүнү сеткилиниң ханызындан илередип, улам соруктуг ажылдаарын бүзүредип турган.

Колхозтуң 1975 чылда сорулгаларын, аңаа болган саналдарга үндезилей сайгара көргеш, ниити хуралдан тодаргай хүлээлгелерни алган. Социалистиг чаршыта көрдүнген кол чүүлдер мындыг.

Мал продуктуларын бүдүрериин көвүдетиишаан, күрүнеге 195 тонна эзэтти, 165 тонна сүттү болгаш 36 тонна дүктү садар.

Төрүүр чүс баш малга онаштыр 80 бызааны, 90 анайны болгаш хураганны, 75 кулунну менди доруктурып өстүрер.

Күрүнеге садар малдың ортумак дириг деңзизи: бода малдың баш бүрүзү 412 кг, шээр малдың—50 кг, хаванның—180 кг четкен, харын оондаа бедик турар.

Сүт болгаш дүк талазы-биле сорулга: инек бүрүзүнден ортумак саалда—1290 килограммдан өрү болур, а хойдан-на 2500 граммдан куду эвес дүктү кыргып алыр.

Чер ажылының культуразын бедиттишаан, тараның гектар бүрүзүнден 10,4 центнер, а хукуруузаның ногаан массазын 150 центнер дүжүттү өстүрер.

Колхозтуң социалистиг хүлээлгезинде кирген кол чүүлдер бүгү тала-биле өөренип көрдүнген, арга курлавырга үндезилеттинген, долдур болгаш ажыр күүсеттинип болур дээрзин хуралдың киржикчилери бадыткаан. Бо талазы-биле чаршыка «Октябрь 30 чылы» колхозту кыйгырган.

СЭКП Төп Комитединиң партияга, совет улуска Кыйгырыын танышкан шак ындыг ажыл-ишчи хуралдар Чөөн-Хемчик районнуң өске-даа черлериндe калбарган, партия, комсомол чырыдышкынарында ханы өөренип турар.

С. МОНГУШ.

Тываның кооператорларында

ЧАРЫШКА КИРИШПИШААН...

Бай-Тайганың кооператорлары тодарадыкчы чылда социалистиг чарыжының түүнелдерин чугаалажып, беш чылдың доозукчу чылында сорулгаларын тодаратканнар.

Райпо бараан саарылгазының планын 103 хуу, ниитиниң чемненилгезинин 104,4 хуу, белеткелдериин 112,2 хуу күүсеткен. Садыгжылар аразында социалистиг чаршыты организастап, мурнакчыларны шаңнап-мактааны план күүселдезинге идигни берген. Ылаңгыя аныяк садыгжылар Г. Күжүгет, О. Долушмаа, К. Чамбый, хоочун садыгжы С. Монгуш, повар Ч. Күжүгет, белеткелчи С. Артына олар болгаш өске-даа кооператорлар социалистиг чаршытың мурнуку хуруунда киргеннер.

Районнуң кооператорлары доозукчу чылдың планын декабрь 20-ниң бетинде күүседирин хүлээнип, кожазы Барыын-Хемчик райпозун социалистиг чаршыка кыйгырган.

Д. СЕДИН.

* * *

Мугур-Аксы суурда үлетпүр бараанларының магазини (эргелекчизи Тыва АССР-ниң садыының болгаш ниитиниң чемненилгезиниң алдарлыг ажылдакчызы Д. Чанзан, садыгжызы М. Салчак) эрткен чылын 392 муң ажыг рубльдиг бараанын саарып, планын элээн ажыр күүсеткеш, магазиннер аразында социалистиг чаршыка тиилээн. Олар садыгның культуразын бедиринче кол-кижилерге салган. Бараанларның янзы-бүрү ассортиментилиг болурунче сагыш салып, оларны складтан өй-шаанда үндүрүп ап, чонга өвилеп-эллдек, оларның дыңнангыр ажылдап келгеннер. Оон ыңай бо мурнакчы садыгжылар «Малчын» колхозтуң девискээринде Мугур, Каргы хемнериң чоок-кавызында, ыраккы «Мөген-Бүрен» колхозтуң Мөген-Бүрен хеминиң бажында малчынарга бараанны чүүк машиназынга сөөртүп алгаш бо-ла чеде бөөрлер. Оларның бо хире кызымаккай ижи чонунга макталдыг.

Автолавкаларның чолаачы-садыгжыларындан № 1 автолавкада Н. Байлаң-оол тиилекчи болган. Ол бараан саарарының чыл планын ыракта ажыр күүсеткен.

Өске-даа мурнакчыларның кызымаккай күш-ажылының түүнелинде райпо эрткен чылын үүрмектеп садар бараан саарылгазының планын 101,6 хуу күүседип, чонга 1 миллион 975 муң рубльдиг бараанын саткан. Хлеб быжырарының, хуучу кежигүннер хүлээп алырының талазы-биле планнарын база ажыр боттандырган.

Д. КУУЛАР.

* * *

Аныяк коммунист Н. Чалзын Барыын-Хемчик райпозунга он ажыг чылда автолавканың чолаачы-садыгжызынга ажылдап келген. Ол райпода автолавкаларның чолаачы-садыгжыларының бригадири, мурнакчыларның бирээзи. «Барлык» совхозтуң Аксы-Барлык салбырының Ак, Алаш, Кара-Хая, Ыргактыг-Хову, Хараганныг-Даг, Улуг-Хову, Час-Аңыр ол ыңчаар чурттап турар малчынларының доктаамал аалчызы. Салбырның малчыннары оны үргүлчү мактап, хүндүлээрлер.

1974 чылда бараан саарылгазының планын 100 ажыг хуу күүсеткен. Малчынларың чагыын өзугаар бараанларны райпо складындан үргүлчү шилип алган чедирип турар. Н. Чалзын бодунуң башкарганы ГАЗ-53 деп автомашинаын чеди чыл иштинде капитал септелге чоокка ажылдадын, кыыр-чаар материалларны чөп чарыдап келген.

Т. САРЫГЛАР.

Улуг тиилелгениң 30 чылынга

НИКОЛАЕВ. «Океан» заводтуң судно тудукчулары «Александр Матросов» дээр чаа руда сөөртүкчүзүн далайда шенеп эгелээн. Суднонуң узуну 215 метр, дооразы 32 метр. Оон ишкири — 63 муң тонна чүүк сөөртүр. Бо судно болза комсомолчу элээн наш ындыг судноларның бирээзи-дир.

ЧУРУКТА — «Александр Матросов» суднону үдеп турары.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ДАШТЫКЫ ИНФОРМАЦИЯЛАР

Г. ГУСАКТЫҢ ИНТЕРВЬЮЗУ

ПРАГА. (СЭТА). Ниити-европа чөвүлел хуралын бо чызын дээди деңнелге чедиишкиниг доозуп болур арга херек кырында бар деп, ЧКП ТК-ның Чиңгине секретары Г. Гусак ЧССР-ниң партия-чазак делегациязының Болгарияга баар найыралдыг аян-чоруунун эгелей бергенинге холбаштыр болгар радио, телевидениеге берген интервьюзунга медеглээн.

Аңгы-аңгы ниитилел тургузуулуг күрүнелериниң тайбың кожа-хелбээ догуннаарының идеязын боттандырарынга сөөлгү чылдар дургузунда таарымчалыг түүнелдер чедип алдынган. Совет Эвилелинге баштаткан социалистиг чурттарның тайбынга ынакшылдыг болгаш демократтыг күштериниң шапкын күженнишкиннериниң түүнели ол деп Г. Гусак демдеглээн.

Бо чылын Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының конференциязы чыглыр ужурлуг. Чехословакияның Компартиязы ону улуг ужур-дузалыг деп үнелеп турар. Ук конференция Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының баа бүгү ажылчы чонларының амыдыралынга тураскаалдыг үе-чада болур дээрзинде чиглиниг чок деп, ЧКП ТК-ның Чиңгине секретары чугаалаан.

Улустарның тайбың амыдыран-чурттаарын хандырары, делегей байдалының дүшкүүрлүүн чавырылдырарын чайгылыш чок болдурары бөгүн кол сорулга боон турар, чүге дээрге, улустарның чогаадыкчы өзү-биле ажылдаарынга, социализмни бүгү талалыг хөгжүдеринге ол эргежок чугула деп, Г. Гусак демдеглээн.

НАЙЫРАЛДЫГ АЯН-ЧОРУК

СОФИЯ. (СЭТА). БКП ТК-ның болгаш БУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң чалааның өзугаар ЧКП ТК-ның Чиңгине секретары Г. Гусакка баштаткан ЧССР-ниң партия-чазак төлээлери Софияда албаниың найыралдыг аян-чоруун кылып турар. Төлээлериниң составында — ЧССР-ниң чазааның даргазы Л. Штроугал болгаш оон-даа өске чехословак удуртукчулар бар.

ЧССР-ниң партия-чазак төлээлерин Софияның аэродромунга БКП ТК-ның Бирги секретары Т. Живков, БУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы С. Тодоров, Болгарияның өске-даа удуртукчу ажылдакчылары уткааннар.

ЭКИ ПЕРСПЕКТИВА

ВЕНА. (СЭТА). Европага айыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талалы-биле чөвүлел хуралга чедип алдынган түүнелдерге сеткил ханыышкынын ол чөвүлел хуралда австри төлээлериниң удуртукчузу Х. Лидерман илереткен. Ол Женеваже үнүптериниң мурнунда Австрияның Парлалга Агентилелинге (АПА) интервьюзунга чөвүлел хуралдың амгы бо үе-чадазы чай дүшкүүжеге чедир доозулган турарынга идегелин илереткен. Чөвүлел хуралдың чалак баштыңнарының киржилгези-биде болур түүнел үе-чадазы «болдунар-ла дүрген эгелээн турун болурунга» идегелди чедип алдынган деп-шилге болдурун турар деп, Х. Лидерман демдеглээн.

ФКП ТК-ның пленуму

ПАРИЖ. (СЭТА). Францияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң пленуму ында ажылын үргүлчүлеп турар. Хүн айтырыында — «Политиктиг байдал болгаш партияның сорулгалары». Бо тема талазы-биле илеткелди ФКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат Жан Кольпэн кылган.

Частырыглыг

ДУБЛИН. (СЭТА). Ольстерде англи шериглериниң боттандырып чорудун турары каржыдошкун политиказы Сонгу Ирландия дугайында айтырыгны шиитпирлээрин улам бергедип турар. Ирландияның даштыкы херектер министри Г. Фитцджеральд ол дугайын ирланды радионуң айтырыынга харылаан чугаалаан.

Ирландияның чазаа ындыг политиканы кажан-даа частырыглыг деп санап келген болгаш ону соксадырын негеп турар — деп, министр демдеглээн.

Парламент сессиязы

ДАККА. (СЭТА). Бангладеш Улус Республиканың Национал ассамблеязының (парламентизинин) ийиги кышкы сессиязы ында ажыттынган. Ол сессияга чуртка онза байдалды чарлаар дугайында республиканың президентизинин чарлыын, а ол ышкаш чазактың элээн хөй доктаалдарын болгаш хоойлу төлевилелдерин чугаалажып көөр. Президент Мохаммедулла аңаа чүве чугаалаан, чурттуң экономика талазы-биле хөгжүлдезинге айыылды таварыштырып турар кем-буруу үүлгедикчилери, чижек садыгжылар, контрабандистер, хээли-хөлези алыкчылары болгаш өске-даа хоралыг идегеттер боттарының үүлгедиишкиннерин соксатпайн турарының уржуундан чазак чери чуртка онза байдалды чарлаар ужурга таварышканын айыткан.

Үптекчилер

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Флорида штаттың Сафорд хоорайының кара-бажыңына чаа алды херектен кирип келген. Оларның ийизи хоорай чагыргазына албан хаап чораан, ынчангаш кара-бажыңнаттырып чорбаан. Дөрту аңаа албан-хүлээлгезиниң аайы-биле киргилеп чораан: хоорайның полиция эргелелиниң ажылдакчылары.

Олар хоойлу камгалаарынга сылдаглап алгаш, бөлүк дээрбечилер-биле кады үптелге кылып турган.

Оор-полицейжилер боттарының кем-херек үүлгедикчилери «адаанчыларындан» арттык күштүг: мергежилдиг херектеннериниң эн чаа аргаларын өөренип алгаш, боттарының эрге-дужаалын ажыглап, сезиглелден чедиишкиниг былдап турган.

Үптекчилер дуй боон туттурган: полицейжи хеп кеткен оорларның бирээзи бодунун чедиишкиннерин бир ажинге чугаалай каапкан. «Хоойлу камгалакчыларының» ол ажылчорудулгазы удаваанда эргечагырга черлеринге дыңналы берген. Чажыт бөлүк илерей бээрге, алды херектенниң шуптузун тудун кара-бажыңнап каан.

КУР-нуң конституциязында өскерилгелер

ПЕКИН. (СЭТА). Улус Төлээлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралының сессиязының январь 17-де бадылаары «КУР-нуң эде кылган конституциязының» бижимелин ында парлаан. Ында КУР-нун даргазы албан-хүлээлгени айытпаан. Ону Лю Шао-ци эелеп турган болгаш «культура революциязы» дээр чүүлдүң үеинде ол өске-даа хөй-хөй кыдат ажылдакчылар ышкаш чиде берген болгаш оон салым-хуузу ам-даа билдинмейн турар болгай.

Бо үеден эгелээш, чурттуң чепсектиг күштерин ККП ТК-ның даргазы баштаар деп конституцияда чугаалап турар. Амгы үеде ындыг дарга Мао Цзэ-дун боон турар. «Культура революциязының» үезинде дужаал өзугаар тургускан черчерде «революстуг комитеттерни» база хоойлуда көрген. Ол кажан-даа, кымнын-даа сөңгүваанны комитеттерни конституцияда «Улус төлээлекчилериниң чер-чер хуралдарының доктаамал ажылдаар органнары дивишаан, чер-чернин улусчу чазактары» деп, адап турар.

1954 чылдың конституциязында Совет Эвилели-биле болгаш өске-даа социалистиг чурттар-биле найыралдың база кады ажылдажылганын, КУР-нуң тайбыңга ынакшылдыг даштыкы политикалының дугайында чугаалап турар черлерни «эде кылдынган конституциядан» ап каапкан. Оон-биле кады ында антисоветтиг чулчуруушкуннар болгаш «дайын үүнүп кээр таварылгага белеткел» кылырынче кыйгырыглар долган боон турар.

„Мадрид берге хоочулуг"

МАДРИД. (СЭТА). Веласкес, Гойя болгаш өске-даа испан улуг чурукчулар Мадридтиң агаар делгеминин чиңгир көк дээрин хөлчок чуруксаар чораан. Ол дээр сөөлгү үеде бокталган, куу өөнүг апарган. Хоорайның чону сөөлгү он беш чыл дургузунда ийи катап көвүдээш, ам дөрт миллион кижи болу берген. Оон чону хоранналдыр бокталган агаар тынып турар.

Хоорайның шаанда ногаан сесерликтерлиг турган девискээринче мун-мун машиналар кыпкан газын үндүр октап, кызын эмге-хаяжок хоолайлардан кара хөөлүг ыш үндүр бүлгүрүп турар. Нефть арыглаар заводтар күүр ыжы-биле агаарны эмин эрттир хораннал турар.

Агаар бокталдырарынга удур чазак кандыг-даа хемчег албайн турар. Ынчангаш агаар-бойдус камгалаарының испан ниитилели аңаа удурланганының дыңнадының чарлап үндүрген. Агаар хоранналганының уламынан Мадридтиң хөй-хөй чурттакчылары өлген, «бистиң уругларывыстың кадыы бада эгиттинер арга чок кылдыр өскүндурган» деп, дыңнадыгда айытқан. «Мадрид берге хоочулуг апарган. Дораан хемчег албас болза, оон чону кырлып калыр чыгай берген» деп, архитектор Мигель Фисак медеглээн.

Сионистерниң чөңгээлерин болдурбас

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Январь 19-че дүне Совет Эвилелинин, УССР-ниң болгаш БССР-ниң КНО-нуң чанында доктаамал төлээ черлериниң бажыңын боолап турган. Үш өк ол үеде кижилер турган өрээлдерге кээп деттен. Чүгле аас-кежиктиг таварылга боон, кижилер амы-тынын өскүнмаан.

Ол кем-буруулуг үүлгедиишкинин бодун «Еврейлер камгалаар лига» деп адаттынган сионисчи болук идегеттеринин кылганын америк солуннар дорту-биле айтып турар. Ол лиганың «фюреры» Каханенин Израильден АКШ-та эвин чедип келгениниң соонда ол организацияның өнчүк-чөңгээлиг үүлгедиишкиннери удаадаа боон турар апарган.

Боолдашкын кылырының бүдүүзүнде Каханеге баштаткан сионистер КНО-нуң чанында совет төлээ черниң бажыңының баарынга шуугаалаанныг чыысты кылып, Нью-Йоркта совет кижилериниң амы-тынынга чедерин кыжанып турганнар.

Төлээ чери КНО-нуң чанында АКШ-тың төлээлекчизи Дж. Скалиге шиитпирлиг удурланыышкының чоруткан. Дж. Скали боолаашкынның уржуундан хараадашкының илереткен болгаш буруулуглар тыпкаш, кеземче хүлээдир даңш америк тала болдунар-ла бүгү үүлдерни кылыр болгаш ындыг таварылгаларны болдурбазынче күжүн салыр апаарын аазаан.

АКШ-тың төлээлекчилери моон мурнунда-ла ындыг аазашкынларны кылып турган, ынчалза-даа совет албан черлериниң болгаш хамаатыларга удур өнчүк-чөңгээлиг үүлгедиишкиннер сөөкеваан турар.

АНЫЯК КӨДЭЭ СПЕЦИАЛИСТЕРГЕ ЧИИГЕЛДЕ

Бистиң консультациялары выс

КОЛХОЗЧУЛАРНЫҢ КҮШ-АЖЫЛГА КИРЖИЛГЕЗИНИҢ МИНИМУМУ

Колхоз кежигүннери ниитилел бүдүрүлгезинге күш-ажылчы киржилгениң минимумун күүсетпээн таварылгада кандыг болурул? Аныяк көдээ специалистерге кандыг чиигелделер барыл? Мындыг айтырыгларны харылап бээрин «Шынның» номчукчуларны редакциядан дилеп турар. Номчукчуларның дилээн хандырбышаан, оларның сонуургап турары чамдык айтырыгларга консультациларны моон адаанда парладывыс.

Колхозка бүгү-ле ажылдарны чогуур үезинде чорудар сорулга-биле, «Колхозтуң иштики коруи-чүрумнүүн чижек-дүрүмүнге» дүүштүр, пенсия нарыны четпээн, күш-ажыл кылып шыдаар эр, херээжен колхозчуларның ниитиниң бүдүрүлгезинге күш-ажылчы киржилгезиниң ыяап-ла албан минимумун колхоз бүрүзүнге доктаадып турган.

Күш-ажылчы киржилгениң ыяап-ла албан минимумун колхоз кежигүннериниң ниити хуралы тодаргайлаар.

Үшкү бөлүктүн инвалидтеринге, школа назыны четпээн үш уруглуг херээженнерге, а ол ышкаш чаш уруг эмзирер нелерге күш-ажылчы киржилгениң ыяап-ла албан минимумун колхозчуларның ниити хуралының шиитпири-биле эвээжеткен туруп болур.

Ыяап-ла күүседир минимумну колхозтар кижи-хүнге доктаадып турар.

Ниитилел бүдүрүлгезинге күш-ажылчы киржилгениң ыяап-ла албан минимумун чөптүг чылдагаан чоокка күүсетпес чорук колхоз кежигүннериниң боттарының кол хүлээлгелерин каржызы-биле хажытканы болур. Колхозчуларның ниити хуралы ажылдаар ажылдакчыларны, ажылдаан ажылдакчыларны, ажылдаан ажылдакчыларны, ажылдаан

«Шыннын» 50 чылынга

ҮЖЕН ЧЫЛДАР ҮЕЗИНДЕ

Тыва дылга үжүк-бижик чок болганындан «Үнэн»—«Шын» солун 1930 чылга чедир моол дылга парлаттынып турган, а ону номчуп билирлер дыка эвээш, ылангыя көдээ черлерге түгле ний-чаңгыс таварышкылаар. Латин үжүкке үндезилээн тыва бижиктин үнүүр үжүктерин 1930 чылда «Шын» солунга парлаан. Тыванын культура революциязынын төөгүзүнге ол улуг болуушкун болган.

Чаа бижиктиң үжүглелин калбартыр, ону чон ортузунга суртаалдаар талазы-биле «Шын» онза рольдуг болган. Чаа үжүглелди, ону өөрениринче угланган материалдар парлаан номерлерниң ынчаарда холдан холче дамчып, тываларның кайгамчыктыг сонуургалын көдүрген.

Кожууннар төптеринге ола дораан ай хуусаалыг курстар ажыктан. Тыва бижикти, ооң-биле кады санның дөрт аргазын өөренир ол курстарга суму болгаш нам үүрүнүн даргалары колдаан актив киришкен. Олар хуусаазында өөренгеш, шупту көдээже ажыттанып-кан. Мени Тес-Хем кожуунуң Качык сумузунче чоруткан, анда 30 кижини бижикке, санның бөдүүн аргаларынга өөреттим.

Үр-даа эвес, түгле үш ай болганда безин номчуур, харын саат чок бижиир кижилер бүгү районнарда массалыг апарган. Төрээн дылынга чаа бижик үндезилеттингени Тываның төөгүзүнге холбашкан улуг өөрүшкү, байырлал болган.

1931 чылдың январь бирден соңгаар «Шынның» бүгү арыннары чаа бижик-биле тыва дылга парлаттынып эгелээн. Баштайгы «Нарын бүрүткелдиң түннели» номчугаш база ол чылда тыва дылга парлаттынган. Ол үеге чедир моол дылга үнген номнарны очулдуруп парлаар ажыл база эгелээн.

Тываның ажыл-агый, экономиказын улам ыңай хөгжүдеринге, культура революциязын эчизинге чедир калбартырынга «Шын» солун, аажок улуг ужур-дузалыг болган. Бо чылын солун бежен харлаар — ол алдарлыг юбилейге холбаштыр бодумнуң сактыышкынымны бижип, ынак солунумнуң чартык үүс чыл хуусаада төөгүлүг узун орукту эртип келгенинге чоргаарланыр мен.

Д. ОЧУР,
пенсионер.
Бай-Тайга район.

МЭЭҢ БАШКЫМ

Бижикке өөренип, номчуур апаргаш-ла, баштайгы хандыкшып номчуп эгелээн солунум «Шын» чүве. Үжен чылдарның ортан үезинде ачам почтачылап турган, Чадаана хоорайдан хүннүн-не солун, сеткүүлдү аттыг барып алыр, ооң Шеми, Хорум-Даг, Чыргакы сумуларның төптеринге чедирер мындыг.

Мээң бижиир, номчуур кылдыр өөренгенимге ачам хөөкүйнүн дузалашканын үргүлчү сактып чоруур мен. Ооң почтазындан «Шынның» чаңгыстаа номерин эрттирбейн турдум, чурттун иштинде болгаш делегейде болуушкүннар мээң сонуургалымны улам хайныктырган. Хой кадарын чораан безин черге номчуттунуп олуруптар мен.

Чаңгыс чижек. 1939 чылдың чазы чүве. Дагларның хары эрип эгелээн, чылыг хүнге карандының шык одарынче шымны берген хойлар амырап оттаан турар үеде ВКП(б)-ниң XVIII съездизиниң материалдарын парлаан «Шын» солундан салдыкпайн олурганымны утпас-тыр мен. Часкы хүн узун болгай, ынчаарда ооң эрткени безин меңээ билдинмээн.

Ол үеледен бээр «Шынны» чыл бүрү чагыдып ап, ооң доктаамал номчукчузу болуп келдим. Дөртен чылдардан эгелээш, түгле номчукчу эвес, харын бижикчи апарганымга өөрүүр мен. Чоннуң чаагай амыдыралын, культураның чечектелиишкинин, материалдыг байлактың тургузукчулары мурнакчы кижилер дугайын «Шынның» арыннарынга чырыдып, а чамдыкта четпестерни-даа илереткүүр турдум.

Парлаттынган чогаалдарны, литература дугайында үүлдерни, рецензияларны үргүлчү номчуп, ооң доктаамал өөренип келгенимнин түннелинде чечен чогаалга сонуургалым өскен, харын бодум база бижиринче шенеттинип эгелээн мен. Баштайгы шулүктерим, чурумалдарым, очерктерим «Шынга» парлаттынарга аңаа өөрүшкү кажан-даа уттундурбас чораан.

Партия, комсомол чырыдышкынының системазынга 1953 чылдан бээр пропагандистеп келдим. Дуржулгалыг эштериң арга-сүмезин солундан номчааш, пропагандист мергежил бедидиринге хөй үүлдерни өөренип ап чор мен.

Башкы кижи болганымда, ол талазы-биле меңээ «Шын» база-ла улуг дузалаан. «Школа, ада-ие, хөй-нинти» деп эгелиң адаанга парлап келген үүлдерни ылангыя көдээ башкылар бо-ла мактаан, ооң өөренген олурарлар. Совет парлалганың кижилерге агаарнын, чемниң чүгулазы ышкаш апарганын үстүнде каш чижекле херечилеп турар-дыр.

К. СҮТТҮГ-ООЛ,
Бажың-Алаак школазының башкызы.

ХОМУСЧУЛАР БО-ДУР

Ак-Довуракты Культура ордузунуң боттывынгыр артистеринде талантылыг аныяктар хөй. Ында шиниң, ырының, танцының аңгы-аңгы профессияның кижилериндеи тургустунган бөлүмнери доктаамал ажылдап турар. Шиниң тыва бөлүү эткен чылын С. Бюрбюнүң «Кызыл үер», К. Кудажының «Долуманың хуулгаазыны» база өске-даа шиилерни Культура ордузунга көргүзүп, чоннуң культурлуг дыштанылгазын эки эрттирип турар. Коллектив солун программалыг шин, концерти-биле районнуң ажылчын суурларынга, совхозтар төптеринге аалдап барып, өске ажыл-агыларны база хандырып турар.

ЧУРУКТА: бот-тывынгыр артистериң хомусчулары белеткел үезинде.

А. СОДУНАМНЫҢ фотозу.

Башкыларның бодаалдары

ЧУГАА САЙЗЫРАЛЫНДАН БАЗА ХАМААРЖЫР

Белеткел клазынга келген өөреникчилериң чугаа-домаан хынап, дидим-өрезин көрүп, ол өөреникчиниң аажы-чаңын ада-иеден ылап билип алыры чугула деп бодаар мен. Белеткел клазынга келген уругнуң кандыг өг-бүледе чурттап, кижизиттинип турарын башкы хайгаараары чугула. Мен 4 чыл бурунгаар белеткел клазынга ажылдап турдум. Мээң чамдык өөреникчилериниң чугаазы чассыг турган.

Олар шын сөс, үжүк адап шыдавазын класста өөрүнден чажырар, ыядыындан шуут харыы бербес, сөс дыңналдыр номчуваштай бээр таварылгалар тургулаар. Ол өөреникчилерни башкы чаңгыстап арттырып алгаш үжүктер, сөстер, чуруктар ададырга шуут адап шыдавас, чассыг сөстүг болур. Ооң соонда бижимел ажыл кылырга бодунуң адаары-биле бижээш, хөй частыры кылыр. Мен бодаарымга ындыг уругларны тускай методика-биле өөредири чугула. Белеткелге катап олуртпаан, ол чассыг уруглар бирги класска келгеш чаа программаны шуут угбас, өскен тудум чассыг дылын чажырары улам баар. Ооң уламыдан эмин эрттир чассыг сөстүг үш өөреникчи 1-ги класска катап олурган. Оларның өөредилгези ам-даа кончуг кошкак. Дорт чүве чугаалап шыдавас. Шак мындыг чылдагааннар таваржып келирге, белеткел клазынга катап олуртур ужур таваржы бергилээр. Чугаазы четпес уругларны ада-иези уругнуң чаш чылдарындан эгелээш, шын ададып, олче кичээнгей салып турган болза, уруг база шын адап чанчыга берги дег. Ындыг уруглар-биле канчаар ажылдаза эвил? Өске башкыларның арга-мергежилин дыңнаксап ор мен.

Б. КЫРГЫС.
Тес-Хем район.

ЧҮЪК ААР-ЛА

Мен эге класстарга ам 13 чыл ажылдап келдим. Белеткел клазындан 3 класска чедир өөреникчини өөредип каары ындыг-ла амыр эвес. Эге класстан эгелеп билигниң үндезинин быжыг тургузуп каарга, өөреникчилерге-да, башкыга-даа өөрүнчүг. Ооң ыңай өөреникчилер чедиишкинниг өөренип чоруй бааринга чигзиниг турбас. Ындыг турбуже, кошкак өөреникчилерни чыл бүрү шилчидип, үстүкү класстарга чедирип каарга, оларга ооң ынай чүък аар-ла. Быжыг билиг чок өөреникчи дыка-ла хөй бергелерге таваржыр, харын-даа багай өөренип, катап олуруп эгелээр.

Ылангыя көдээ суур черлерге белеткел клазынга билиниң, дыл-домаанын сайзыралынын талазы-биле янзы-бүрү уруглар келир. Башкы, ада-ие кандыг-даа арга-биле сырый харылзаалыг, арга-мергежилдиг ажылдап турда, класска дора дээрге-ле 1—2 өөреникчи өөрүнге чедир билигни шиңгээдип албас азы шиңгээдири кошкак болур. Чамдыктары дыл-домаа, ниити сайзыралы четпезинде, а чамдыктары бүгү-ле байдалы эки турза-да, чүвени оожум, чоорту билип алыр болгулаар. Кандыг-бир чүвени көрүп, билип алырда, оларга үр үе негеттинер. Немелде ажылдарны кылып турда-ла, өске өөрүнден чыдып каар таварылгалар турар. Белеткелге чаа-ла санап, номчуп, харын-даа үжүк танып, адап кел чыдырда 1-ги классче шилчидип алгаш, өөреди бээрге, ам-на багай өөреникчи оон үнүп кээр.

Белеткел клазының чамдык ада-иелери башкы-биле эки харылзаа тудуп, деткимче бербези база хомуданчыг.

К. ХОЮР-ООЛ,
Хайыракан сес чыл школазының башкызы.
Улуг-Хем район.

БАРААН БОЛУУШКУН

Күрүнеңиң ажаалга кассалары чонга бараан болуп турар. Тыва АССР-ниң ажаалга кассалар эргелели болгаш ооң чер-черде ажаалга кассалары база агентилелдери чоннуң артыкшылдыг акша-хөрөңгизин ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдеринге киириштирер, өг-бүле бюджедин шын чарыгдаар талазы-биле улуг ажылга киржип келген дээрзин 1974 чылдың түннелинде чамдык сан-чурагайларга даянгаш тодаргай чугаалап болур.

Ажаалга кассалары чоннуң артыкшылдыг акша-хөрөңгизин оларның боттарынга ажыктыг кылдыр камнап шыгжавышаан, ол-ла хөрөңгини улус ажыл-агыйының хөгжүлдезинге идепкейлиг киириштирип турар.

Ынчангаш чоннуң холунда турар күрүне чээлилериниң өртээн дедир эгидип бээр дугайында айтырыг чедиишкиниг шинтпирлеттинип эгелээн. Чоннуң материалдыг чаагай чоруун бедидиринче улуг сагыш салыышкынның ол бир херечизи.

1948 чылда үнген Күрүнеңиң 2 хуулуг чээлизиниң облигациязының баштайгы тиражының үнүүшкүнүнге эткен чылдың каш-ла хонуунда база бо чылдың эге хүннеринде барык 200 муң рубльдиң облигацияларының өртээн чандырып берген.

Чон биле күрүнеңиң чаңгыс эви материалдыг үүлдер-биле быжыглаттынып турар дээрзин бистиң республиканың амыдыралындан база көрүп болур.

Бир тодаргай херечи бо: 1974 чылда бистиң чер-черде ажаалга кассаларывыс чоннуң 3 миллион 500 муң рубль түүнүг акшазын улус ажыл-агыйын хөгжүдер херекте күрүне шыгжамырынга тургузар сорулгалыг турган. Ажаалга кассалары ол планны 4 миллион 139 муң рубль түүнүг кылдыр ажыр күүсеткен.

База бир мындыг чижекти ап көрээл. Күрүнеңиң 3 хуулуг чээлизиниң облигацияларын эки тура-биле садып алырын болгаш садып үндүрерин организастаары ажаалга кассаларының ажылдакчыларының хүлээлгези болгай. Бистиң республикада ол сорулга база багай эвес күүсеттинип турар. Эткен чылын ажаалга кассалары болгаш оларның агентилелдери 120.000 рубльдиң күрүнеңиң 3 хуулуг облигацияларын чонга тарадып садар хүлээлгелиг турган, ону база күүседип шыдаан. Ооң-биле кады ажаалга кассалары болгаш оларның агентилелдери бүгү республикага 221 муң рубльдиң лотерея билеттерин чонга тарадып садышкан.

Ажаалга кассаларының бир чугула сорулгазы болза чаа-чаа акша салыкчыларын боттарынга хаара тудары. Бо сорулганы республиканың ажаалга кассалары багай эвес күүседип турар.

Тодарадыкчы чылда бистиң республикага 6 муң 300 ажыг кижи чаа акша салыкчылары болуп, шыгжалда кассазының депдерин алган.

Ажаалга кассаларының ажылы хөй талалыг. Түгле эткен чылын безин бистиң ажаалга кассаларывыс бир миллион ийн чүс муң ажыг акша-хөрөңгиниң үнер, кирер документилерин тургускан.

Ажаалга кассаларынга чоннуң идегели болгаш бүзүрели быжыккан. Мону көөрге четчир: бистиң республиканың чүс ажыг ажаалга кассазында чоп бодунуң дыка хөй акша-хөрөңгизин кадагалап турар. Чурттакчы чоннуң чүс кижиниң-не 47-зи артыкшылдыг акшаның шыгжакчызы болуп, бодунуң өг-бүле бюджедин шын чарыгдап база коммунистиг тургузуушкунга бодунуң акша-хөрөңгизин киириштирип турар.

Ажаалга кассаларының ажылдакчылары шупту чедиишкиниг ажылдаанар. Оларның иштинде эң дээре ажылдааннарны онзалап айтыры артык эвес. Ылаңгыя Кызыл хоорайның төп ажаалга кассазының эргелекчизи А. Мельниченко, Чөөн-Хемчик районнуң— Л. Букина, Барыын-Хемчик районнуң —И. Мержанаков, Улуг-Хем районнуң—А. Коршлова олар болур.

Бистиң ажаалга кассаларывыс болгаш оларның чер-черде агентилелдери 1948 чылда үнген Күрүнеңиң 2 хуулуг чээлизиниң облигацияларының өртээн чандырып бээриниң талазы-биле ажылды организастыг чорудун турар. Ажаалга кассалары болгаш оларның чер-черде агентилелдери бо хүннерге чедир барык 200 муң рубльдиң облигацияларының өртээн чонга эгидип берген болгаш ажылды ам-даа уламчылап турар.

Бистиң эргелелдиң баштайгы чоруткан чижек саналгаларын ёзугаар алырга, 1948 чылда үнген Күрүнеңиң 2 хуулуг чээлизиниң облигациялары республиканың чонунуң холунда барык 500 муң рубль түүнүг бар боон турар.

Ажаалга кассаларының ажылдакчыларының кижи бүрүзү 1974 чылдың декабрьда болган СЭКП ТК-ның Пленумунуң шинтпирни удуртулга болдурган, беш чылдың доозукчу чылында бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алган.

Тоску беш чылдың доозукчу чылының баштайгы айы доостур чоокшулаан. Ооң түүнелин алгаш көөрге, ажаалга кассаларының ажылдакчылары 1975 чылда чаа-чаа чедиишкиннерлиг болур дээш улуг күүсеттинишкин-биле ажылдап турар.

Т. ИЛЬИН,
Тыва АССР-ниң Күрүнеңиң күш-ажылчы ажаалга кассаларының эргелелиниң улуг инспектору.

ЧАЛЫЫ НАЗЫНГА ХОЛБАШТЫРГАН

Ол хүн Кызыл-Мажалыктың Культура бажыңынга чалыы назын тергиидээн турган, ВЛКСМ Барыын-Хемчик райкому, райкүүскомнун культура киллизи болгаш районнун кинофикация чери «Сээн биле мээн чалыы назыным» деп кежээни организастап эрттирген. Аныяк назынның темазынга таарыштыр лозун, плакаттарны, стендилерни Культура бажыныың фойезинге, залдарынга делгеп белеткээн турган.

ВЛКСМ райкомунуң бирги секретары Саая Маадыр-оол ук кежээниң эгелээнин чарлаш, районнуң экономиказын болгаш культуразын хөгжүдеринге аныяк өскеннериң киржилгезиниң дугайын доңчулап таныштырган. Ооң соонда аңгы-аңгы чылдарда аныяктарның бүгү делегей фестивальдарынга киржип чораан эштериң чугааларын кежээниң киржикчилери улуг сонуургалбиле дыңнаан. Ылаңгыя 1973 чылда делегей аныяктарының Берлинге болган фестивалының киржикчизи районнуң газ черинде ажылдап турар Владимир Еремеев болгаш 1965 чылда совет-япон аныяктар фестивалынга киришкен, СЭКП райкомунуң инструктору Уйнукпаа Дүгержаа олар делегей аныяктарының харылзааларының болгаш оларның эп-сеткил каттыштырылгазының, найыралының улам быжыгын турарының дугайын тодаргай чижектер-биле көргүзүп чугаалааннар. Аңаа айтырыгларда хөй болган.

Кежээниң ийги кезээнде Кызыл-Мажалык 8 чыл школазының ленинчи комсомолга чаа киргеп бөлүк өөреникчилеринге комсомол билеттерин тывыскан. Ооң соонда кино болгаш оюн, танцы үргүлчүлээн.

С. ТАВА-САМБУ.

• Спорт

КУЗНЕЦОВАНЫҢ РЕКОРДУ

Чоокка чедир коньки̇ге маңнар талазы-биле делегей рекордунуң дүнзүзүнгө Горький чурттуг Татьяна Аверина киржип турган. Медеонуң катогунга болган профэвилелдериниң Голландия, Финляндияның спортчулары-биле кады кылган коньки̇ге маңнаарының маргылдаазынга совет спортчу Кузнецова шылгараан. Бо база Горький чурттуг уруг. Үш километр хемчээлдиг черге голланд Стин Кайзериниң 1971 чылда тургусканы делегей рекордун 3,5 секунданы кызыргаш, дүнзүзүнгө рекордунуң дөртү одуруунда хирген Тамара Кузнецованың ады спортчу делегейде ам-даа билдингир эвес. Ынчалза-даа коньки̇чилер бо кызымак, соруктуг, белен эвес берге салымныг спортчу кысты кончуг эки билир.

...Горький чанында Правдинск суурда школага өөренип турган, Тамара математика, физика эртемнерни сонуургаар турган. Ол сонуургал-биле Тамара Горькийниң политехникти̇г техникумун дооскаш, ооң В. И. Ленин аттыг телевизор заводунга ажылдай берген. Ол спорт дугайын эвээш бодап чораан. Өөрү-биле аная коньки̇лер, ооң маргылдаалларга киржип эгелээн. Ийги, бирги спортчу разрядтарны дужаагаш, спортка хандыкшып, ону сонуургап эгелээн. Тренер Олег Михайлович Лисин-биле шыңгыы белеткеник эгелээн.

Тамара эртен эртежик турган ажылче баар бетинде коньки̇ге маңнаарының тускай мергежилдерин кылып, кежээ ажыл соонда белеткелге кээп турган. Чайын физиктиг белеткелди эжижидер дээш чадаттерге-биле үш муң хире километрни сезонда эртип, бассейнге эштип турган.

...14 чыл дургузунда Тамара бодунуң рекордунче чоокшулап, 3000 метр дистанцияга маңнап турган. Делегей клазының мастериниң нормазын 1969 чылда ол күүсеткен, ооң бир чыл болганда ССРЭ-ниң улустарының Спартакиадазының чемпиону болган.

Медеога чедип алдынган бо чылгы рекорд — Тамараның сөөлгү көргүзүү эвес.

— Чурттуң рекордунга ийи секунда четпээн мээң чедиишкиними̇нче тренерим Олег Михайловичиниң үлүг-хуузу улуг. Ада-немниң кайызын-даа оскунган берге үеде Олег Михайлович мени деткип, дыка хөй чылда бодунга бүзүрелдиг болурунга кижизидип, деткип келген. Аңаа улуу-биле четтирдим!—деп, Тамара Медеога чугаалаан.

Тренер Лисин Тамараның дугайында кончуг чылыг сөстерни чугаалаан: «Мен чогумда Тамара аныяк спортчулар-биле ажылдап, оларга бодунуң үлегер-чижээ-биле улуг салдарны чедирип турар. Кызымак, шудургу спортчунуң ам-даа чаа-чаа чедиишкиннерлиг болурунга бүзүрээр мен».

В. ЕВДОКИМОВ,
СЭТА-ның корр.
АЛМА-АТА.

БАШТАЙГЫ ХАЙЫМ

Херээжен шыдыраачыларның делегей чемпиону Нона Гаприндашвили-биле ойнаар эргени алыр дээш Нана Александрия (Тбилиси) биле Ирина Левитинаның (Ленинград) арызында түннел маргылдавның бирги салыы январь 19-та Москвада ССРЭ-ниң Төп шыдыраа клувунга болган. Агы-биле Александрия ойнаан.

Салыгны 41 кеште соңгаарлаткан. Александрия бир артык оолдуг, удуп болур кордал турган.

Январь 20-де соңгаарлаткан салыгны чедир ойнаан. 55 кеште Александрия биле Левитина баштайгы салыгны хайым кылдыр дугурушкан.

Ийги салыг дүүн болган.

(СЭТА).

СПОРТЛОТОНУҢ ТИРАЖЫ

Январь 20-де болган «Спортлотонун» тиражының түннелдери:

«СПОРТЛОТО»: 12 (суг-мотор спорту). 4 (альпинизм). 21 (ат спорту), 23 (чиик атлетика). 48 (шыдыраа). 45 (футбол).

«СПОРТЛОТО-2»: 27 (мотоспорт). 1 (авиаспорт), 35 (спидвей), 49 (шашки), 24 (хаак), 31 (эштири).

(СЭТА).

Совет боксерлар тиилээн

ССРЭ биле АКШ-тың бокс талазы-биле шилиндек командаларының бирги эш хуузунуң ужуражылгазы Американың Лас-Вегаска болган. Совет боксёрлар 6:5 санга тиилээн.

Бистиң командадан Донецкиден Владислав Засыпко, Ереванда Давид Торосян, Пермьден Василий Соломин, Львовтан Леонид Шапашников, москвачы Вячеслав Лемешев, Донда-Ростовтан Виктор Ульянич тиилелгени чедип алганнар.

Дараазында ужуражылга Лейк-Тажога бөгүн эгелээр.

(СЭТА).

Наташаның чедиишкини

Теннис ойнаарының талазы-биле Москваның ажык чемпионады солун болуп эткен. Бо маргылдаага аңгы-аңгы хоорайлардан хөй спортчулар киришсе-даа, бирги черни москвачылар алган. Чаңгыстап ойнаарынга Ольга Морозова биле Анатолий Волков шылгараан.

Москва чурттуг 16 харлыг Наташа Чмырева база чедиишкиниг ойнаан. Аңаа делегейниң спорт мастери деп атты тывыскан. Москва чемпионадынга чаңгыстап ойнаарынга ол үшкү черни алзадаа, холушкак оюнга Волков-биле ийилээ тиилелгени чедип алган.

Наймылалдың тускай школазының тоску клазының өөреникчизи ССРЭ-ниң болгаш Европаның чемпионаттарынга киришкеш, шаңналдыг черлерни ол эзлеп келген. Австрааллының ажык бирги чери дээш маргылдаага чедиишкиниг киришкен, уругларның аразынга «Ногаан континенттиниң» чемпону. Бо хире назылыында шак мындыг чедиишкинни бистиң теннисивске кым-даа чедип албаан.

(СЭТА).

Телевидение

ЯНВАРЬ 22-ДЕ

МОСКВАДАН

9.00—Дамчыдылгалар программазы.
9.05—«Школазы-даа, бажыңдаа» деп документалдыг телефильминиң баштайгы көргүзүү.
9.35—Өөнүг телекөргүзүг. «Балет дугайында». Дамчыдылганы Б. А. Львов-Анохин эрттирер.
10.50—«Нянтилел эртеми». «Күрүнеңиң үлетпүр-бүдүрүлге чери».
11.20—Өөнүг телекөргүзүг. «Буратино» делгелтези.
11.50—Медээлер.
12.00—Өөнүг телекөргүзүг. «9-ку студия». Дамчыдылганы Топ телевидениең болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң политиктиг тайылбырлакчызы В. Зорин эрттирер.

ҚЫЗЫЛДАН

12.45—«Сугда кижи». Уран-чечен фильм.

МОСКВАДАН

14.00—«Кижи болгаш хоойлу».

ҚЫЗЫЛДАН

14.35—Уругларга. Мультфильм.

МОСКВАДАН

14.45—«Концерт залында». ССРЭ-ниң улустуң артизи Б. Гуляев ырлаар.
15.45—«Бирги орус революциянын 70 чыл болганынга». «Тиилекчилер салгалы». Уран-чечен фильм.
17.30—«Ye». Информастыг программа.

ҚЫЗЫЛДАН

18.00—Телемедээлер.
18.10—Уругларга. Мультфильм.
18.25—Телемедээлер.
18.40—Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

18.45—Өөнүг телекөргүзүг. Хоккейге ССРЭ-ниң чемпионады. «Крылья Советов»— «Динамо» (Рига). 2-ги, 3-кү кезектери.
20.05—«Кижи болгаш хоойлу».

ҚЫЗЫЛДАН

20.35—Уругларга. Мультфильм.

МОСКВАДАН

20.45—«Бирги орус революциянын 70 чыл болганынга». «Тиилекчилер салгалы». Уран-чечен фильм.
22.30—23.00—«Ye». Информастыг программа.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының дыңнатканын ёзугаар алырга, бөгүн республикага булуттаар. Даглыг черлерге хар чаар, өскелериниге чагбас. Барыын чүк угланыышкынныг хат кошкак. Агаарның температураза барыын районнарга 14-19, өскелериниге —20-25 градус соор.

Кызылга булуттаар, хар чагбас. Барыын чүк угланыышкынныг хат кошкак болур. Агаарның температураза 20-22 градус соор.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

Кинотеатрларда

ЯНВАРЬ 22-ДЕ

«НАНЫРАЛ»: «Дээрги Септиманың ресторану» 9.40, 11.30, 13.20, 15.10, 17.00, 18.50, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночыынды 9.40, «Яков Свердлов» 14.50, «Аас-кежиктиг болуруи күзеэицзе». 11.10, 13.00, 16.50, 18.40, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Батько». 15.00, 18.40, «Империяның буурааны» 16.50, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Дапайга дамдыы». «Полицейжи чурттап чораан иргин» 16.40, 18.30, 20.10 шактарда.

Оорман Чимит-Держу Кодуртановичиниң адынга Тыва АССР-ниң ИХМ-ниң Күравтоинспекциязының 1957 чылдың апрель 3-те тывысканы ВВ-140210 дугаарлыг 3-кү класстың чолаачылаар эргениң читпен шынзылгазын күш чок деп санаар.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ Индекс 667000

Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда киллизинин 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизинин 37-13, культура киллизинин 23-54, көдээ ажыл-агый киллизинин 21-47, үлетпүр киллизинин 22-64, чаагай киллизинин 41-27, информация база совет тургузуг киллизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче болгаар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле өргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 1).

Тираж 15000. ЧАГЫГ № 91.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

ТС —00029.